

1936 Viieteistkümnes aastakäik Nr. 2

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:

Joh. V. Veski
Peatoimetaja

Elmar Elisto
Toimetussekreter

P. Ariste

Tartu 1936

Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus

Sisukord.

	Lk.
1. P. Ariste, Frans Äimä † (Pildiga)	33
2. V. Niilus, Leivu (Koiva) murde <i>h</i> -hääliku arengust	36
3. P. Ariste, Eesti keelt rootsiaegsete kohtute protokollidest. (Lõpp)	42
4. A. Raun, Eesti <i>noorest peast</i> jne.	46
5. Raamatute ülevaade:	
J. Mg., <i>Joh. Aavik</i> , Praktiline soome keele õpik	56
6. Akad. Emakeele Seltsi koosolekuteateid:	
E. E., Koosolek 27. okt. 1935 (leivu rahva üle)	58
„ Koosolek 17. nov. 1935 (tänavasiltide keelest)	59
„ Koosolek 9. veebr. 1936 (<i>saama</i> -futuurst ja predika- tiivist eesti keeles)	62
7. Toimetusele saadetud kirjandust 1935 ja 1936	63

EESTI KEEL

Akadeemilise Emakeele Seltsi ajakiri

Toimetus:
Tartu, Vabriku 5—4, tel. 2-81.

Talitus:
Akad. Kooperat., Ülikooli 15, tel. 63.

Frans Äimä †

Helsingist tulnud lehed tõid ootamatu teate: 14. mai-kuupäeval on elusate hulgast lahkunud Helsingi Ülikooli erakorraline foneetika professor Frans Gustaf Äimä. Kadunu kogu elu iseloomustas suur tagasihoidlikkus ning enesesse süvenemine; nõnda sai tema lahkumise hetkki vaevalt märgatavaks.

5/214 (1936)
KIRJALIKKUSKOGU
0
Sf. 21883

Frans Äimä oli sündinud 27. augustil 1875 Kalajoel ringkonnaarsti pojana. Oulus lütseumi lõpetanud, astus ta 1893 Helsingi ülikooli, kus ta sai magistriks 1900, litsentiaadiks 1915 ja doktoriks 1918. Pärast väitekirja kaitsmist 1915 valiti ta sealsamas dotsendiks soome ja lapi keele alal. Vähe hiljemini sai ta foneetika õpetajaks ja 1924 selle aine erakorraliseks professoriks, mis tegevusala katkestas pikaajaline raske haigus. 1920. aastast alates juhatas Äimä ülikooli Foneetika-asutist.

Äimä teaduslik tegevus on olnud väga laialdane. Õige mitukümmend on neid keeli, mille häälikulise küljega ta on lähemalt tutvunud. Peategevus aga oli suunatud lapi keele ja soome murrete uurimisele ning katselise foneetika harastusele.

Lapi keele alal oli kadunu lemmikmurdeks Inari lapi, millest on kirjutatud ka ta väitekirja „Phonetik und Lautlehre des Inarilappischen“ (1914, MSFOu. XLII ja XLIII). Sellises teoses pole toodud mitte üksnes täielik objektiivsel vaatlusel saadud üksikhäälikute ülevaade, vaid ka palju katselise foneetika meetodite kaudu hangitud tulemusi. Oma süsteemaatilisuse ning suure täpsuse tõttu on see teos saanud esikujuks mitmete teiste autorite samalaadilistele uurimustele. Muudest Äimä lapi keele kohta ilmunud töödest mainitagu *lectio praecursoria*'na olnud „Eine gruppe von vokalwechselfällen im Inarilappischen“ (FUF XIV), „Eräs lappalainen astevaihtelutapaus“ (JSFOu. XXIII₂₅), „Lappalaisia lainasanoja suomen murteissa“ (JSFOu. XXV₂), „Etymologisia lisiä“ (MSFOu. LVIII₂₈), „Russ. *кебовать* — lp. *giev-vot*“ (Annales Academiae Scientiarum Fennicae B, XXVII) jt. Koos T. Itkosega on Äimä avaldanud „Jacob Fellmanin muistiinpanot Sompion ja Kuolajärven lapinmurteista“ (JSFOu. XXX₃₀).

Soome murrete alalt väärrib tähelepanu „Äänneopillinen tutkimus Tytärsaaren murteesta“ (1901). 1896. ja 1897. aastal Suursaare ja Tütarsaare murret uurides on Ä. käinud ka Eestis ning teinud kirjapanekuid Purtse ümbruskonna eesti murdeist.

Äimä soome-ugri keelte alal tehtud tööst mainitagu veel „Astevaihtelututkimia. I. Lapin murteiden välisiä konsonanttivaihteluita“ (MSFOu. XLV).

Ükski prohvet ei ole kuulus omal maal. Nõnda on Äimägi nimi tuntum just kaugemais mais. Seda on põhjusta-

nud kadunu suured teened katselise foneetika alal. Äimä ei olnud produktiivne keelemees, kelle sulest oleks üha tulnud teoseid. Tema foneetilinegi toodang on kogult õrge tagasihoidlik, kuid selle eest teadust edasiviiv. Peale juba mainitud väitekirja on tähelepandavad „Vorläufige Versuche zur Endoskopie der Kehlkopfartikulation der labialen Verschlusslaute sowie der Spiranten *h, s, f*“ (Festschrift tillägnad Hugo Pipping) ja „Zur Analyse der Oralkurven von Verschlusslauten“ (MSFOu. LXVII). Esimeses töös esitatakse enesevaatluse tagajärjel uusi seisukohti selle kohta, missugune on häälepaelte asend klusiilide ja *h, s, f* moodustamisel. Äimä tulemused mitmesugustest asenditest vokaalse naabruse järgi on praeguses foneetikakäsitluses leidnud vastuvaidlematut tunnustust. Samuti on tema seisukoht sulghäälikute alguse ja lõpu kindlaksmääramisel suukurvi järgi tähelepandav teene paljuvaideldud küsimuse lahendamiseks. Foneetilistest spetsiaaluurimustest tõstetagu esile „Nasale mit laryngalem Verschluss im Juraksamojedischen“ (Donum Natalicium Schrijnen) ja „Stimmloses gerolltes Zungen-R“ (Vox 1931). Soome-ugri foneetilise transkriptsiooni täiendamiseks ning täpsustamiseks on kadunu avaldanud „Ehdotuksia muutoksiksi suomalais-ugrilaisen kielten transskriptsioniin“ (Virittäjä 1932) ja „Muutamia lisäehdotuksia suomalais-ugrilaisen kielten transskriptsioniasiaassa“. Tuntud foneetikuna on Äimä võinud levitada oma uurimuste vilja eriti õppetegevuse kaudu. Tema õpilased Eestist, Tšehhoslovakkias, Islandist ja mujalt on saanud soomlase täpsusega edasiarendatud Rousset' kooli, milles kadunu mõtted ning üritused kannavad vahet kõige suuremat vilja. Mainitagu siinkohal kas või meetodit küsitella kümograafi kõnelevat katsealust nõnda, et selle vastused oleksid kõigiti moonutamata, kuid ometi nõnda lühilauluselised, et pole tarvis kulutada liigset tahmaribandit. Rousset, Zwaardemaker ja Panconcelli-Calzia on avastanud suuri väljavaateid. Nende väljavaadete teadusliku täpsustamise on aga saavutanud Äimä. On kahju, et see tõsine teadusmees pidi lahkuma, enne kui ta suutis paberile jäädvustada osagi oma teedrajavast vaevast.

Puhka, Opettajani!

Paul Ariste.

Leivu (Koiva) murde *h*-hääliku arengust.

Leivu murre, mis on olnud seni vähemtuntud ja -uuri- tud eesti murdeid, sisaldab paljude arhailiste joonte kõrval ka rea hilisema-aegseid häälikulisi iseärasusi, mis eraldavad teda tunduvalt teisist lõuna-eesti murdeist.

Käesolev sõnavõtt püüab 1935. a. suvise murdekogu- mis-reisu järelkajana tuua selgust mõningaisse seniste uuri- muste andmeil segaseina näivaisse olukorrisse, piirdudes ainult mõne pisiküsimuse iseloomustamisega.

h sõna algul. — Leivu murde esimese käsitleja Sjögren'i (*Mélanges Russes* I, 1851) näiteis sõna-algulise *h* püsi ei leidu, näit.¹: *eh*, *ae*² 'hea' (167)³, *alla*, *alla* 'haljad' (168), *ohmugu*, *omnu* 'hommikul' (169).

Wiedemann'i andmeis (*Bulletin de l'Académie Impé- riale des Sciences de St.-Pétersbourg* T. XIII, N° 5, 1869, lk. 503—504) leiame märkuse: „*Auffallend ist es, dass die Aspiration im Anlaut, welche im Werroehstnischen sehr deutlich ist und gerade im Süden, in der Nachbarschaft der Ilseuer über die Gebühr ausgedehnt wird, hier ganz fehlt,*“ mis väidab selgesõnaliselt sõna-algulise *h* puudu- mist leivu murdes. Oma väite tõestuseks esitab Wiede- mann näiteina: *open* 'hobune', *ärg* 'härg', *öledu* 'hooletu', *ä* 'hea', *ähk* 'hähk, pulm', *äüdü* 'häbitu'.

P. Voolaine lutsi tekstikogu (AES, MT 22) lõpus, lk. 80—85, leidub Ilseis elutsevalt M. Veetsin'ilt lühike leivu- murdeline jutustis, milles leiame ka ainult *h*-kaolisi juhte, näit.: *ümmogu* 'hommikul' (82), *ähja* 'hähjad, pulmad' (82), *oittav* 'hoitavat' (83), *äste* 'hästi' (83).

Samuti sisaldab P. Ariste sõnadekogu (AES), mis on kogutud 1935. a., ainult *h*-tuid juhte. Näit.: *ä'gi*[?] 'haagid', *ärituz* 'harjumus', *ämmit* 'hamesid', *änd* 'händ' jne.

¹ Näited on esitatud algupärase transkriptsioonis, kusjuures tõlge on allakirjutanult.

² Paralleelnäiteist on esimene Seltini, teine Alamõisa murdest.

³ Numbrid näidete järel osutavad lehekülgi.

Ka allakirjutanul oli võimalus registreerida ainult sõna-
algulise *h* kaolisi näiteid, nagu: *áb* 'haab', *aḥḥen* 'habe',
aḥḥu 'hapu', *oḥḥen* 'hobune', *uḥḥik* 'hunnik', *eḥḥada* 'hõl-
bata, laiselda' jne.

Mõningaid vastuolusid esitatule toob P. Voolaine
sõnasedelite-kogu (AES), mis on pärit ajavahemikust 1921—
1932. Siin leiame eespool-esitatud kao kõrval näiteid ka
sõna-algulise *h* püsi kohta, nagu *habizema* 'sahisema',
haḥḥund 'haput', *hirmuḥtama* 'ähvardama' jne. Need näited
ei tohiks aga küll muuta varem nimetatud olukorda, sest on
tõenäoline, et lõplikult süstematiseerimata sõnasedelite-kogus
võib olla juhuslikke komistusi. Kaaluv argument sõna-
algulise *h* püsi vastu peitub sõna-algulise *h*-ga sõnus endis.
Nimelt esinevad nad kas sellises tähenduses või sellisel
kujul, mis on võõras leivu murdele. Nii on sõna *hāḥjanē*
'hall' tundmatu leivu murdes, sõna *habima* 'ahnelt haarama'
esineb leivu murdes *abāḥema* kujul, *halgahti milde* ase-
mel öeldakse leivu murdes *augaḥtu milde* 'tuli meelde',
hileheḥkeḥe 'siledake' on tundmatu leivu murdes, selle ase-
mel öeldakse *tšilḥeḥke*. Sõna-algulise *h* püsi juhud näikse
olevat küll vist lutsi sõnavarast siia eksinud.

Arvestades kõike eeltoodut peame sõna-algulise *h* leivu
murdes juba 19. s. esimesel poolel kadunuks lugema, hilje-
malt aga Sjögreni ajaks, kelle uurimus on pärit 1846. aastast.
See on punkt, milles leivu murre erineb teisist lõuna-estli
murdeist, kus on sõna-alguline *h* EKA ja AES-i vastavate
kogude andmeil veel praegugi enamasti püsinud. Näiteks
Harglas *haḥḥin* 'kahin', *hā* 'hea'; Karulas *hoḥḥen* 'hobune',
holdik 'kergeltõhenev, halgas'; Rõuges *hāb* 'haab', *hāk*
'haak' jms.

h intervokaalses asendis. — Sjögreni
näiteis leiame *h* selles asendis püsinuna, nii näit.: *eiḥ*
tahha, *ei taha* 'ei taha' (166), *paeha* 'pähe' (167), *muhala*⁴

⁴ Illatiiv *mahā* (~*muhā*) + allatiivi lõpp *-la* (~*-le*). Esineb näit.:
saitḥ muhāla (~*mahāla* ~ *mahāle* ~ *ma'ale*) 'kukkus maha'. Samuti
ka: *p^ooḥd müḥši pahāle* (~*pā'āle*) 'pani mütsi pähe'.

'maha' (168), *lihhe, lehe* 'lehed' (168), *lühü, lihü* 'lühike' (168), *wehamb, wähäm* 'vähem' (168), *tuhaa, tuhha* 'tuhat' (169).

Ka Wied-i näiteis on olukord samasugune. Näit.: *ahi* 'ahi' (505), *wähi* 'vähk' (505), *toha* 'tuhat' (508), *liha* 'liha' (518), *wihanu* 'vihastunud' (519), *pühid* 'pl. part. püha', *wähites* 'püütakse vähki' (519), *es taha* 'ei tahtnud' (519).

P. Voolainel esineb 1927. a. andmeis (AES, MT 22) intervokaalse *h* püsi: *tütte rehi* 'ühe korra' (81), *wähi* 'vähk' (82), *ei tohi* 'ei tohi' (83), *ka.kameheh* 'kalamehel' (84).

Samal aastal on eelnimetatud koguja avaldanud ka lühemaid murdetekste Ilsenis elutsevalt Alide Peterson'ilt (EK VI); neis leidub kaks näidet intervokaalse *h* kohta: *e(h)is* 'ehib' (135), *rehi* 'korra' (136). Esimene neist näiteist laseb igatahes oletada väga nõrka *h*-ainest.

P. Voolaine sõnadekogust leiame ka näiteid intervokaalse *h* kaost, nagu: *äs* 'ahas, ahtake', *aer* 'aher', *kouütus* 'kohutus, pärm', *lū* 'lühike', *püäb* 'pühapäev'. Samas leidub aga vorme nagu: *lia*, *li,a - lihä* 'liha', *rä - ra(h)ä* 'raha', *reä*, *re,a - rehä* 'reha' ja ka *kohendama* 'kohendama (tuld)'.

P. Ariste kogus leidub ainult *h*-kaolisi juhte, nagu: *ria* 'reha', *r^uoi* 'rohi', *püäbä - püäba* 'pühapäev', *ra'a* 'raha'.

Enamik allakirjutanu näiteid on samuti *h*-kaolised: *mⁱei* 'mehe', *püöü* 'pihu', *r^uoü* 'rahud, neerud', *va'an* 'vahane, kollane', *ta'a* 'tahan' jne.

Ainult kahelt vanemalt leivulaselt oli allakirjutanut võimalik registreerida intervokaalse *h* püsi ja sedagi ainult paaris sõnas, nagu: *mahätē - mah^hätē* (taval. *ma^hätē, ma^hätē, mätē*) 'maha' ja *tuhäd - tu(h)äd* 'tuhat'.

Esitatud näiteist selgub, et leivu intervokaalne *h* pole praegu veel mitte täiesti jäljetult kadunud. Selle asemel võib esineda kas katkehäälik või vokaalid häälduvad vahepealse pausiga, kuna *h* on nende vahelt kadunud. Tavalisim siiski on *h* täieline kadu.

Huvitava nähtusena *h* kao ja katkehääliku tekkimise kõrval esineb veel teatavais sõnatüübes siirdehäälik *j - j*, näit.: *jaijē* 'jahe', *aijēr* 'aher', *vaijēr* 'vaher', *täijē* 'tähe', *tuijē* 'tohu'.

Siirdehääliku esinemine näikse ilmnevat eeskätt *a-ε, ä-e, o-ε* sõnus, s. o. sõnus, kus esimeses silbis on *a, ä, o* ja teises silbis *e, ε*.

Päris kindel see esindus siiski pole, sest esineb ka sõnakuju *va'ęttama ~ vaęttama* 'vahetama' ootuspärase **vaięttama* asemel, samas aga *kujumin* 'kohi(tse)mine'.

Diftongi⁵ järel on toimunud metatees, nagu tunneme seda ka eesti keelest, ning siis *h* püsi vaheldub siirdehäälikuga resp. *h* kaoga. Näit.: *kaĤJ: kaihä: kaĤja⁶ 'lahja', kaĤJ (~kaĤR): kaihęttęma ~ ka i'ttęma* 'kahi: kahjatsema'; *đohvę? ~ đovă? ~ đowă?* 'jahud', *iĤ'v: ivi ~ i(ü)vi: ih'vi 'jõhv'*.

Samuti kuuluvad siia tüüpi ka sõnad: *aĤJ: aijü* (Wiedemann: *ahi, ahj: ahju*) 'ahi', *oĤJ: oijä 'ohi', tüĤJ: tüijä 'tühi, vaene', kuĤJ: kuijä* (Voolaine: *kuĥja*) 'kuhi'; *raĤvil: ravaš* (Voolaine: *ra(Ĥ)vas*) 'rahvaid: rahvas'.

Nii ka muis sõnus, kus helilise konsonandi järel on toimunud metatees, vaheldub *h* püsi kaoga, näit.: *vāĤN: vānā: vāĤNA 'vana', vęĤL: vęĥā: vęĤla 'tige, paha', kaĤR: karü: kaĤru 'karu', samuti nüĤR 'nüri', taĤR 'tara'*.

Laadilt kuuluvad siia ka sõnad nagu: *iĤN: iĥnā 'rihm', äĤN: äĥnā 'rähn', päĤN: päĥnā 'pärn', l'ęĤm: l'ęĥmā* (Voolaine: *le(Ĥ)ma*) 'lehm', *maĤL: maĥā 'mahl', piĤL: piĥā 'pihl'*.

Problemaatiline on olukord eeltoodud sõnatüüpide genitiivis, kus esineb ühelt poolt *vānā, karü, nüri, tarā, l'ęmā* 'lehma', teiselt poolt aga *iĥnā, äĥnā, päĥnā ~ päĥnā* ning *piĥā, maĥā, vęĥā*.

Ent veel kolmaski esindus leidub sel tüübil, nimelt pikavokaalne. Nii näit.: *prĤaĥprou* 'pihlapuu', *lęmus* 'lõhmus', (*sadula*) *ina?* '(sadula) rihmad', *pāna* 'pähna, pärna' (viimased kaks näidet on P. Aristelt). Et tekstide näited olukorda veel suuremal määral kirevamaks teevad, võimaldades variante nagu *piĤL: piĥā ~ piĥa ~ piĥā ~ prĤa*, siis tuleb

⁵ Järgnev osa kirjutisest baseerub peamiselt isiklikel andmel, kuna eelmiste uurijate andmed ei paku selles osas peaaegu midagi.

⁶ Käänded järjekorras: ains. nom., gen., partit.

küll piirduda ainult valitseva olukorra konstateerimisega, kuna lähemad seletused jääksid edaspidiste uurimuste selgitada.

Ka helitute klusiilide naabruses esineb *h* püsi vahelduses kaoga, kusjuures näib valitsevat tendents, et eesvokaalseis sõnus esineb siirdehäälik. Näit.: *kuht*: *kuà* 'luhahein', *keht*: *keù* 'jõud, võim, vrd. kõhetu', *vihtmin*: *viüttaš* 'vihtumine: vihutakse', aga seevastu *täht*: *täijè* 'täht', *leht*: *leji* ~ *lei* 'leht', *reht*: *reji* ~ *rei* 'reht, kord'; *aħk*: *a'ä* 'hahk, hall', *naħk*: *nā* 'nahk', aga *āħk*: *āijā* (Voolaine: *āhja*) 'hähk, pulm'.

Järgsilbes on *h* kõigis asendeis täielikult kadunud.

Sõna lõpus esineb *h* üksikuis sõnus nagu *nāh* 'jah', *kaħ* 'ka'. Ühel juhul oli võimalus märgata larüngaalklusiili: *terē*? — *terē*? ~ *terētterē*? 'tere-tere'. Muil juhtudel on täielik *h* kadu.

Leivu murde sõnaseesmise *h* kadu on hilisnähtus, mis pidi algama pärast Wiedemanni (1869), kuid siiski enne Voolainet (1921), sest esimesel on *h* püsinud sõna sees igas naabruses, kuna viimase transkriptsioon näitab kõikuvusi, mille põhjustajaks pidi olema ebakindel olukord häälduses.

Käsitelles lähemalt *h* kao põhjusi leivu murdes võib küll arvata, et siin on olnud tõuke andjaks läti keel, kus teatavasti puudub *h*-häälik. Et leivud on olnud juba pikeemat aega kahekeelsed, s. t. on kõneldud paralleelselt leivu murret ning läti keelt, siis on see ka täiesti mõistetav.

Poleks vahest ülearune tõmmata siinkohal paralleele leivu murde ja liivi keele vahel. Viimases on *h*-häälik kadunud sõna algult: *ārgaks* 'härjaks', *ānda* 'händ, saba', *ibūkst* 'juuksed'; sõna sees intervokaalselt: *rejā* 'reha', *lejā* 'liha'; *lajā* 'lahja', *kajūB* 'teeb kahju', *jo'ud* 'jahud', *jē'ugi* 'jõhvine', *āi* 'abi', *kū'jā* 'kuhja'; samuti ka muis asendeis: *ni'emād* 'lehmad', *lē'd* 'leht', *ā'gi* 'hahk', *tū'gād* 'pl. tuhk'⁷.

Seega on liivi keel *h* kao suhtes kaugemale jõudnud

⁷ Näited liivi keelest on pärit prof. J. Mägiste loenguist 1934. a.

leivu murdest ning viimase *h* olukorda võiks vaadelda otsekui mingit eelastet liivi nähtusele.

Foneetika seisukohalt on *h* kadu ka täiesti mõistetav. Sõna-alguline *h*, mis õieti polegi mingi iseseisev häälik, vaid ainult nn. algus-aspiratsioon, s. o. eriline moodus sõna-algulise vokaali hääldamisel, on leivu murdes kadunud enne kõike. Samuti on pidanud olema olukord omaaegses liivis. Ka eesti murrete enamik on praegu samal astmel, siin muidugi täiesti iseseisvalt, võõraste mõjudeta, nn. üldise häälduse jaoks tarvitatava õhuvoolu vähendamise tendentsi tõttu⁸.

Teiseks on teostunud leivu murdes, samuti siis ka liivis, intervokaalse *h* kadu. Ka eesti ühiskeeles märkame nn. *h* kulu juhte. Intervokaalne *h*⁹, mis niikuinii hääldub nõrgalt, on kadunud mõningais sõnus: *ei tā* 'ei taha', *ei läè* 'ei lähe', *tāB*, *läèB* 'tahab, läheb' jms.

Edasi on kadunud leivu *h* helilise konsonandi ees nõrgas vältes ja näib, et ta on põhjustanud helilise konsonandi muutumist nõrgaks geminaadiks assimilatsiooni teel.

Konsonandi ees tugevas vältes on leivu *h*-häälik püsinud. Püsi on ka loomulik, sest tugevavältiline konsonantühend hääldub pikemalt. Foneetika seisukohalt on aga pikkus ning intensiivsus nähtused, mis käivad käsikäes, ja intensiivsema hääldusega häälikul on rohkem eeldusi püsimiseks.

Lõpuks võime öelda, et kuigi *h*-hääliku areng leivu murdes on nii mõneski suhtes sarnane liivi omaga, on siin siiski tegu iseseisva nähtusega, mille iseärasused on tingitud nii leivu murde isoleeritusest kui ka võõraist mõjudest.

9. III 1936.

V. Niilus.

⁸ Mag. P. Ariste loengute alusel 1935. a.

⁹ Häälepaelte nurk lühikese intervokaalse *h* hääldamisel on maksimaalselt 5°, geminaat-*h* hääldamisel umbes 15° ja poolpika konsonandicelse *h* hääldamisel kuni 30°. Vt. F. Äimä, Vorläufige Versuche zur Endoskopie der Kehlkopfartikulation der labialen Verschlusslaute sowie der Spiranten *h*, *s*, *ʃ*. (Festschrift tillägnad Hugo Pipping, lk. 556 jj.)

Eesti keelt rootsiaegsete kohtute protokollidest.

2

Pärnu Maakohtu protokollides on eestikeelseid „nõidadelt“ saadud sõnu õige mitu. 29. augustil 1640 peeti Karksis kohut, kus kaebajana esines Wilapulck (~ Willapulck) Pavel Kiwafe Hen'u vastu, süüdistades viimast nõiduses. Muide nõidunud Hen ka mõisniku Wolmer Schlippenbachi veised. Kohtus küsitakse kaebealuselt, kust ta on nõiasõnad õppinud. Hen vastab, et vom Teuffel.

Sõnad ise on järgmised:

18. Ponnafe kiewy nellý teë arro. (PrnMkA, 1640, köide 2, lk. 96.)

Neid sõnu — punase kivi neli teeharu — on Hen alguses katsetanud oma loomade kohta, kellest kaks surnud peatselt. Hiljemini nõidunud nendega Schlippenbachi karja.

Samal kohtupäeval oli ees Schlippenbachi teise talupoja, Nofsý Hen'n'u (~ Nofsi Hen) asi. Nofsý Hennu peeti soolapuhujaks (Saltzpuester). Kaebelune kinnitab, et tema olevat sõnadega teinud üksnes head. Viimased on kirjutaja märkinud protokollil pool saksa, pool eesti keeles:

19. Du böser geist weiche wegk, von diesen Christus Menschen. Drauff spreche er diese wortte, Lebey Ohö, Kirioh | Kircko, Sura. Altare, Kusnett, Suret Meeset, peeteffe. (Lk. 97^b.)

Sõnade eestikeelse osa nüüdne kuju oleks: läbi ühe kirju kirku suure altari, kus need suured messed peetakse (~ peetakse).

Vähe hiljemini tunnistab Henn, et ta tunneb veel enam sõnu, millelega võib teha kurja:

20. tulle Minna | Keick, tullo. mea Jkkamiß woib, alle, Sulle keib. | Minno pewia. (Lk. 98.)

Selle nõiasõna kirjutuskohalt on paber tükati murdunud, nõnda et ei ole väga kerge öelda, kas on kirjutatud mea või men. Teiseks on eesti keelt oskamatu kirjutaja teinud

lause sedavõrd raskesti mõistetavaks, et selle desifreerimine võib ehk ainult osaliselt õnnestuda.

2. jaanuaril 1641 algas pikk protsess, kus *actores* olid Gerfe Hert, Shr. Excellenz, deß H. ReichsCantzlers Pauer, von Wähms oma naise Engeli asjus, viimase vend Kubbia Poÿk Jürgen ja Perti vend Gerfe Martt. Kaebealusteks oli Willem Sörtz ja Layfke Martt, mõlemad berichtigte zauberer. Esimene kaebaja süüdistas Layfke Martt'i oma naisele kärnkonnade (poggen) kehha nõidumises. 31. mail küsitakse Pärnus Martt'i käest, kas ta oskab nõiasõnu. Martt vastas, et kui jalg või liige on olnud nikastunud, vajutanud ta haiget kohta pöidlaga, puhunud peale ja öelnud eesti keeli:

21. Nigē|deß, Nārgerdeß, Neperdeß, Im nahmen deß vatterß | deß Sohns, vndt deß heiligen Geistes. (PrnMkA, 1632—1643, köide 1, lk. 57^b.)

Sõnade järele tegi ütleja ristimärgi. Edasi küsis kohus, kas Martt teab veel enam sõnu. Kaebealune vastas, et tema võib den Wurm an den pferden besprechen. Ussisõnad on pandud kirja täieliselt saksa keeli.

22. Ein schlan|ge vntter dem falsch, Ein schlange über der erden, friß | nicht heimlich, vndt kneip auch nicht beuerstehns, von | nichtes bistu gekommen, zu nichte solstu wieder wer|den, macht ein Creutz, Im nahmen d heilig dreÿfaltigkeit. (Lk. 57^b.)

Umbes 25 a. eest, Poola ajal, oli Martt'ile unes ilmunud naine, kes laulnud need nõiasõnad. Layfke Martt pidi olema pärit Audrust, sest der Audersche Kubbias Rabbriß Thomas oli üks tähtsamaid tunnistajaid.

Samas Pärnu Maakohtus, kohtupidamiskohaga Viljandis, algas 22. juulil 1641 Jäärja (Sahren hoff) mõisa järgi oleva külavanema Morjahn'i protsess (Jäärja kuulus tollal Ruhja kihelkonda). Rahvausundi seisukohalt äärmiselt tähtsas protokollis leidub ka arusaamatuseni vööralt kirja-pandud nõiasõna:

23. Koffaretta. Zeittap. Sax, Wietta. Weitta Lichatarck. (PrnMkA 1641, köide 1, lk. 22.)

Seda krüptogrammi julgeks tõlgendada järgmiselt: Kõvarett⁵ sõidab saks, võta võita lihatar.

Sõnadele on Morjahn lisanud, et nendega ei ole ta midagi halba teinud, vaid need olevat selleks, et saavutada saksa soosingut (gunst zu erwerben). Sõnade õpetajaks oli olnud vana Kerrig, kes elas mõisniku Dirich Wolfelt'i (Volvveti mõisa omanik) Monnafer'i-nimelises külas. 5. augustil tuuakse ka Kerrig kohtusse, kus temagi loeb mõningad sõnad, mis on jäänud aga kirjutamata, sest ta oli paisanud segamini ladina, eesti ja saksa sõnu, nõnda et neist ei võidud aru saada.

Järgmisel aastal, 4. märtsil 1642, Karksis olnud kohtuistungil kaebasid *in puncto veneficii* Lupas Laur'i (~ Lupas Laur) peale vennaksed Wallame Bartmes ja Wallame Hans ning Halliste Peter oma naisega. Laur ütles oma tarkuse saanud olevat Saaremaalt pärinevalt lukksepa (Reinschmidt) naiselt Marritilt, kes muide tahtnud nõiduda ka juba mainitud mõisniku Schlippenbachi proua. Kohtus tunnistatakse, et Lauril ja Marritil on olnud die Quitt. Viimane käinud lehmadel piima imemas. Lauda ja talli juurde raputanud nõiad soola ning lugenud sealjuures sõnu ja kutsunud kuradit appi. Sõnad ei olevat kellelegi muule häda teinud kui vaid sellele, kelle nimele raputati soola. Need sõnad kõlasid järgmiselt:

24. Kolm. Kurratte, Tulla, Sola Beel. (PrnMkA 1638—1645, 2. köide, lk. 142.)

Veel on kirjutaja lisanud: Sobalt sie diese wörtter Sprechen, finden sich .3. Katzen oder .3. hunde bei Ihnen, wan sie alßdan Salz pueften vnd die wörtter gebrauchen.

On veel säilinud üksikuid eestikeelseid lauseid kaebajate või vastajate suust. 23. jaanuaril 1649 oli Harju Meeskohtus harutusel sõimu- ning ähvarduse-asi. Kaebajana esines valitseja Ludwigh Schultze ja kaebealusena Mauki (~ Mauski) Simon, mõlemad Raasikult. Kaebealune sõimanud Schultzet:

⁵ Niisugusele esimese sõna seletusele on allkirjutanu tähelepanu juhtinud prof. J. Mägiste.

25. Sinna werripaska, sinna Pockereick. (HaMskA 1649, lk. 7).

Sama lause kordub protokollis veel teinegi kord, ainult selle erinevusega, et viimane osa esineb kujul: O sinna Pockereyk (lk. 8^b). Neid sõnu võiks praeguses kirjaviihis märkida: Sina veripaska, sina pokireig. Mõlemad sõimusõnad on registreeritud Wiedemannilgi: *weripask* ja *pokireig* 'Pockenschorf'. — On tähelepandav, et werripaska on lõppkaotu.

Sama sõimu esineb teisegi kohtu käigus. Rittmeister Stiernstrahl kaebas Kärkna (Falckenau) talupoja Luicka Thomas'e peale, et see sõimanud tema prouat:

26. Werripaſck, Werripaſck. (TrtMkA 27, lk. 204.)

Tartu Maakohtus kuulati 21. jaanuaril 1687 üle tunnistajad *fugittous* Hans'u vastu, keda süüdistati *in puncto sodomiae*. See keelatud teolt tabatud *commissarius* Georg Groot'i sulane oli hüüdnud sissetulijaile, kellest teine oli saksa preili ja teine Marrie, eine unteutsche Magdt, in d. vorstatt geböhren:

27. Miſs teje werristebbelist Tahawat. (TrtMkA 14, lk. 113.)

See on: mis teie veristöbelised tahate. Küsimusele oli Marrie vastanud:

28. Küll Se werritebbelle nüt häſte tehhenut. (Sealsam.)

See on: küll see veritöbeline nüüd hästi tehnud.

Lääne Meeskohtul on tulnud selgust luua pikas protsessis tuntud ajaloolase Thomas Hjärne ja tema Virtsu (Werder) mõisa valitseja Matthæus Meylandt'i vabel. Hjärne süüdistas valitsejat võõra vara omandamises ja rahva halvast kohtlemises. Muide oli Meylandt asetanud sipelgapesa kinniseotud talumehe Hallina Tönnes'e. Tönnesest arvati, et ta on varastanud teoliste leivakotid ja vikatid. Hiljemini selgus, et mees oli süütu. Lugu juhtus 1670. aastal. 1672. aastal saatis Meylandt kohtule pikema kirja, kus muide öeldakse, et kogu Hallina Tönnes'e sugu on tuntud vargad. Pealegi olid teomehed öelnud Tönnesest:

29. Ja ſe Suggu pehl ep hackap üch|teckit nuchtlus
ennamb... ſud Sippliko Pössa | ſud Karrenberge ajas,
temmel on ſündinut, küll temma | ſihß ülleß tuñſtap.
(LäMskA 1672, lk. 124.)

Sellest katkendilisest lausest on tõmmatud õige tugeva kriipsuga läbi teckit nuchtlus ennamb ja veel üks lugematuseni kadunud sõna. Raskesti desifreeritav ning vahest teisitiigi lugeda andev on ennamb. Murdeliselt on Meylandt'i lauses huvitavad läänelised kud, üchteckit ja Sippliko Pössa.

Allakirjutanu on võinud kasutada üksnes seda aines-tikku, mis leidub Riigi Keskarhiivis. Riias Läti Riigiarhiivist ja Stokholmis Riksarkivetist peaks tingimata saama mõndagi lisandit, mis kuulub samasse ajastusse. Eesti ja üldse läänemere-soome seisukohalt tohiks Ingeri kohtute arhiivid (Stokholmis) olla kõige huvitavamad. Nende süste-maatileine läbitöötus võiks ehk tuua päevavalgele palju huvitavusi, sest vadjalased ja ingerlased on vanast usust veelgi püsivamalt kinni pidanud kui eesti rahvas.

Läbi vaatamata on jäänud ka Riigi Keskarhiivis olevate kõrgemate kohtuinstantside materjalid, sest nende hulka võis eesti keelt vaevu sattuda. Ometigi ei või kategooriil-selt eitada, et sealtki üht-teist avaneks.

Paul Ariste.

Eesti noorest peast jne.

Juba Ahrens mainib seda väljendit oma grammatikas (²1853), kus ta ütleb, et elatiiv tähistab „§ 295. 2) den Zustand, in welchem (aus welchem heraus) etwas geschieht: joobnust peast hakkas riidlema im betrunkenen Muthe fing er Händel an — haigest peast pidin leikama krank mußte ich schneiden — naene hakkas tõsifest (sc. mee-left) temale rääkima mit Ernst — teeb kõik hooletu-maft liederlich — lehm lüpfis ahtraft gab im güsten Zustande Milch — rukis tahab hädaft leigata, hakkab ju murenema der Roggen will dringend geschnitten werden, denn er fängt schon an aus zu riesen.“ Wiedemann'i

suures sõnaraamatus¹ loeme sõna all *pea*: „5) Lage, Zustand, *näljast peast* hungrig, *tema sai tüdrukust peast* senna sie kam als Mädchen dahin, *lepa-pü põleb tõrest peast hea küll* Ellernholz brennt frisch ganz gut, *suri kaigest peast, wäetimast* od. *lapsest* od. *pizikezest peast* er starb als Erwachsener, als Kind, *pimedast peast vastu jöksma* im Dunkeln anrennen, *rohu*st *peast müma* als Gras verkaufen, *jõbnust peast, haigest peast* in trunkenem Muthe, unter dem Einfluss der Trunkenheit, der Krankheit, *surnust peast sündinud* todt geboren, *kir'jutud peast* schriftlich“². Sama autori teoses „Grammatik der ehstnischen Sprache“ (1875) loeme lk. 327 jj. elatiivi funktsioonidest: „2) Er bezeichnet den Zustand, in welchem man etwas thut, gleichsam von welchem aus, wie *räkis unest* (er sprach vom Schläfe aus = im Schläfe); namentlich steht so *pea* (Kopf), auch für „Zustand“ überhaupt, wo von einem eigentlichen Kopf keine Rede sein kann, also³ ... *kainest peast* (nüchtern)... *lehm silgub ahtrast peast* (die Kuh giebt etwas Milch während des Gütseins).“

Uemat ning täielikumat ainestikku pakuvad AES-i (resp. EKA) kogud⁴, millest täielikkuse mõttes toon näiteid ka ülemal 2. alamärkuses mainitud väljendite ja üldse *peast*-konstruktsiooni ekvivalentide kohta. Andmeid on nende ridade kirjutajal esitada järgmiselt: Hls *temä üttèl jõbnest pääst nõnda*, sealtsamast sünt. Abja *mõllab jõbnest pääst*, Porn.⁵ *kaäleB jõnust pääst*, V.-Kar. *temä märats jõbnest pääst*, Penuja *lärmitseB jõnust pääst*, Laatre *märätseB jõbnest*

¹ ¹ v. 872 jj., ², ³ v. 792.

² Väljendid nagu *omast peast*, *heast peast* eraldab tsiteerituist *Wie demann*, esimene tsit. t. ¹ 871, ², ³ mõlemad 790.

³ Jätan välja juba esinenud näited.

⁴ Kasutatud on neist järgmisi: a) alfabeetseid sõnakogusid sõna all *pea* (tsiteeritakse lihtsalt kihelkonniti), b) süntaktilisi ülestähendisi (lühend: sünt.), c) murdetekste (lühend: MT), d) EKA sarja „AES“ arhiivinumbrite järgi. Ruumi säästmiseks lubatagu ülestähendajate nimed peale paari vajaliku erandi jätta mainimata.

⁵ Sellised lühendid märgivad alajaotusi allikate järgi.

pāst, vrd. aga Kaarli möllab pāle jōnu pāge, — Hāā päris āst pāst vōttāb kälte ja vihastab, omast pāst tegin, samast sünt. Laiks. Tahkur. mārätseb jūnust pāst, nōrest pāst elasi ma padinal, — Juu tormist pēast jōseb oṡsa, mē rūdi lōi rumalast pēast mō jalā pēale, vrd. aga sealtsamast sünt. ka kārätseb (kārätseb) jōnud piägā (piāga), — JMd kasepū põleb tuorest piast kōa, sa lähād päris pimedast piast mehele, ta sai tüdrukust piast lapsē, — Kaa AES 14, lk. 4 mārätseb jōnud peast, — Krl tegē umast pāst (= käskimata), vrd. aga tiä om jo tütrigust päije sāl'olū', pū palas tūrest päije (sic!), sealt-samast sünt. Kirikum. tiä larmas vīnadsēst pāst, vrd. ka vīnadsē pāge', — Kse AES 16, lk. 5 „Mārätseb joobnust peast (nooremail inimesil esineb joobnud peast)“, — Khk rumalast pēst tegi tükki ā, — Koe akkas kohē iast piast nuīma 'ilma pōhjuseta', nōrest piast 'noorena, noores eas', pimedast piast lāks mehele 'mōtlemata', MT 1, lk. 2 Talūs soāb igā pāe aigest peast tehā, AES 15, lk. 7 Mārätseb joobnust peast, — KJn lāks aigest piast, igisest piast; in'ime jōseb ūlmaīta piast (sic!); nōremast piast, — Mār ūsnā eašt peast tuli pahandus, pōlndki seal kedagi pōhja; jō tedā ikke kēgi kāsksis ehk õppeitas egas tā sedā sis ikke omast peast teind; kus mā aigest peast lähēn, eks sis lähā, kui tevoeks sān; tā oli tüdrukust peast jubā nīsukke; egā sē tōrest peast süija süīni; suri vāettimast - lapsēst peast jubā ā; sē jubā pisikkesest peast niukke vōrugael ja vigurivānt; jōsis pimedast peast, ei mõlle ette ūhti... suīnd peast nāgin, egā mā tedā iīges peast ānām nāindki, — Puh sünt. Vihavu ta vaīnūb jūbnust pāst (jōbnu pāga), ta lei purjust pāst, jōbnust pāst tettās (jōbnu pāga) kōik tükki, — Plt vanast peast, pimedast peast, heast peast vōttis kätte... omast peast, — Ris juōnust peast; pimedast peast juōsma, sealtsamast sünt. mārätseb juōnust peast, — Rōi sünt. Tahk. ta mārätseb jōnust peast, Kōp mārätseb jōbnust peast, — Rōu rumalast pāst tēt pallooi hulle tükki, midā targast pāst es tennū; ma lövvā tū koītuse pūmmest pāstki üles; ma tullī haigest pāst üles, vrd. aga sünt. Hnj. Kurgj. mārätsep jōbunu pāgā, — Trv läits āst pāst minema; pāst pāstikku vahēttime (rumalast

pääst) *sellè ärà*, sünt. Ammuste *märatsap jûbnust pâst*, vrd. muide ka *elle sâl latsesst perâst*, Saare v. ta *mârâb jôbnüst pâst* (~ *jôbnu pâga*), — Tor *mõni akkab pisukesest peast lugema*, sünt. (Mihkla) *mâratseb jônust peast*, (Pürkop) Oore *jônud peast lubâb tea mis, agà pärâst mäletta enàm ühti*, — Tõs *ma juhtusi pimedâst piâst siinna segâ*; pissesst ('pisukesesst') *piâst lâks minema*, sünt. *mâratseb (mâratseb) jônust peast (piâst)*, — Vai *teki omâst pâst* ('oma loaga'); *poja suri lâpsest pâst*; *kûl tamâ miès râkki juõbunest pâst ilge ja pahâ jultu*; *pû tuõrest pâst ei polè*, — VII *mâratseb jônust peast*, — VJg *veiksesst peast, tüdrukkest peast*, vrd. aga sünt. Roela *mâratseb juâbnud peagâ*, — VNg vrd. sünt. *se rüõkib juõnd peagâ*, — Vän sünt. *mâratseb jônust peast*.

Kui nüüd ringi vaatame teiste läänemere-soome keelte alal, siis näikse karjala-aunuses esinevat midagi võrreldavat. Nimelt leiame näit. E. Leskinen'i väljaantud teoses „Karjalan kielen näytteitä“ (I 1932, II 1934) karjTv. Bjež. *peä* 'pea' I 44, 14⁶, *peästä* 'peast' 44, 6, *peälvidä* 'päid' 43, 30, ja huvitavalt: *ühtenä peänä* 'ühel päeval' 39, 23, *kuna peänä* 'mis päeval' 43, 14; 93, 9, *toissa peänä* 'teisel päeval' 45, 24; 54, 10; 59, 12 jne., *täm peänä* 'täna' 51, 20, *tois peänä* id. 71, 29, *sürena nellänä-peänä* 'suurel neljapäeval' 91, 6, *sür-nellänäpeänä* id. 91, 23, *tänä piänä* 92, 33 jj., *sinä peänä* 'sel päeval' 93, 9. Vrd. edasi Vesj. *toispiänä* 25, 33, *kolmañzena* (või: *kolmana*) *p'inä* 26, 9, *pühämpiänä* 'pühapäeval' 98, 5 jj. Sama asjalugu tuleb ilmsiks ka karjNovg., kus näit. Tihv. esineb *pühänäpiänä* 110, 22, *toissa piänä* 106, 20; 117, 11; 119, 14, *tänäpiänä* 130, 19, *ühtenä piänä* 128, 34, — Vald. *ostatkana pöänä* 'viimasel päeval' 152, 12, *pühänpöänä* 138, 18 jj., *tois pöänä* 154, 4, 5. Aunusest leiame Säämäj. *tossu peän* 'teisel päeval' II 70, 9, *tossupeän* 71, 13, *kolmanden peän* 70, 16, Salmi *pühämpiän* 82, 9, *ruadopiam.p.* 'tööpäeval' l. c., *toizeñnu piän* 85, 15, Impil. *tänäpiäm.v* — 96, 17, („segamurdeid“:) Muuanto *illampi.än*

⁶ Rooma number tähistab köidet (kui märkimata, on köide sama mis eelmisel näitel), esimene araabia number lehekülge, teine rida.

aigäh 'eeliapäeva aegu' 119, 17, Suoj. *ivanampeän* 131, 2, vrd. *tojissa päivän* 127, 26.

Et siin *pää* jne. igal pool tähendab 'päeva', siis kerkib küsimus, mille juba H. O j a n s u u Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia (Turun Suomalaisen Yliopiston Julkaisuja B I 3, 1923) lk. 27, alamärkus 1 on püstitanud: missugune on selle sõna *pää* jne. vahekord *päev*-sõnaga? Vrd. muide sama autori KAÄH 96, alam. 1, kus karj. *peänä*, aun. *päi* on võrreldud sm. murdelise liitsõnaga *tänäpäpä* ja eL sõnakujuga *tämbä*, märkusega: „otaksuttavasti on karjalassa varhain ollut muoto *pänä*, josta *peänä*“.

Selle küsimuse vastamiseks püüame kasutada soome keele andmeid. Soome murretes leiame kõigepealt vast-esitytadud karj. ainekikule vastavaid näiteid: Suonenjoki *mutta kuę* [*kun en*] *ühtenä päpä kerint kü.ntēs si-tä* 'aga et ma ühe päevaga ei jõudnud künda seda' Kettunen, Suomen murteet I [1930], lk. 155, r. 4 jj., *se talo on kaęvotat tä.nnäęp pä.ęnä* 'see talu ori kaevuta tänapäevgi' tsit. t. 155, 24; — Joroinen *to.ęssa päęnä* 'teisel päeval' tsit. t. 172, 25; — Mikkeli *elteį si-nä päęnä kü.ventkää ha.lakomessä* 'et sel päeval ei jõudnudki halumetsa' tsit. t. 178, 31 jj., vrd. *se.grävana* [pro *to.ęsena*] *pä.ęvänä* 'järgmisel päeval' tsit. t. 178, 32; — Metsäsuomal. *mö.grijam pä-nä* tsit. t. 221, 5. Alamärkuses 1 l. c. seletatakse „[*pä-nä*] = päivänä. Puhetahdin painottomana jäsenenä — tahi nopeasti lausutussa jaksossa — kulunut ja siitä yleistynyt. Tuttu muistakin murteista“. Samast murdest: *tä-nä päpä mi-nä nä.įn uņņan* 'täna ma nägin lapse' tsit. t. 234, 6; — Viiburi kihelk. *tänä päpä* 'täna' tsit. t. 275, 15 jj. Kettuneni ülemal-antud seletus tuleks arvesse ka varem-esitytadud karj. näidete kohta. Rapola, Suomen kirjakielen historia I [1933], lk. 321 on sm. vana kirjakeele siiakuuluvaid *tänäpäpä* - *tänäpäpä* kujusid kui „tüüpilisi läänemurrete vorme“ pidanud sisekaolisteks, milline seletus küll tundub väheusutav.

Soomes⁷ leidub aga edasi vaste näit. ka meie *omast*

⁷ Vrd. J. Szinyei „A *pää* (fej) szó szerepe a finn nyelvben“, Budenz-Album [1884], lk. 81 jj.

peast väljendile : *omasta päästään*⁸, vt. J. Mägiste Soomeesti sõnaraamat sõna all *pää*. Veel võiks nimetada *enimmästä* või *parhaasta päästä* 'enimasti' Szinnye'i, tsit. t. 83, Mägiste, tsit. t. sõna all *paras*. Murdeist vrd. näit. *Rauma ja kajuutas stää enemäst pääst pidetti* 'ja kajutis seda suuremalt jaolt peeti' H. J. Nortamo Raumlaiissi jaaritukse [1920], lk. 254; *enemäst pääst* 'suurema aja' esineb veel sama autori teoses *Umme ja pimjä* [1930], lk. 37, r. 2. Edasi vrd. Koski *miehet sit enemmäst-piestä vän tekvättenki* 'mehed seda enamasti ainult tegidki' Kettunen tsit. t. 88, 12 jj. Eriti huvitav aga on järgmine teade: Taipalsaari *üks kuol tüttöpeänä* ['tyttöysaikanaan, naimattomana'] tsit. t. 252, 17. *tüttöpeänä* vastab siin täpselt meie *tüdrukust peast*, *pea*-sõna on mõlemal pool tarvitatud samas tähenduses.

Ühelt poolt siis meil kindlasti on tegu *päev*-sõna „komp-ressvormiga“⁹, nagu osutavad karj. ja osalt ka sm. näited. Tekib küsimus, kas võiks see seletusviis arvesse tulla ka tsiteeritud soome ja eesti elatiivkonstruktsioonide puhul. Jaatava loomuga viiteid igatahes näib leiduvat. Mägiste tõlgendab „Eestipäraseid isikunimesid“ (1929), lk. 52 *Vilipäev -a* (TLAV 4 Viliepewe, Viliepeve) = viljarikkus, jõukus, ja sealsamas, lk. 53 *Önnepäev -a* (OLiv Unepewe [Lembitu vend]) = õnn, õnnelikkus [Alamärkus: „Tuletatud samuti kui ülemal *Vilipäev*, vrd. liivi *tierapäva* 'tervis' jm.“]¹⁰. Liivis on *-päva* muide üsna produktiivne abstraktnoomenite tuletuslopp, vrd. peale juba mainitud *tierapäva*¹¹ veel näit. *rujapäva* 'haigus' — Kettunen, Unters. über die liv. Sprache I 141. Võetagu veel arvesse, mis viimasena mainitud autor ütleb Suomi IV 8, lk. 30 alamärkuses nn. metsasoomlaste murde kohta: „Identisenä Setälän mordvasta esittämän“¹²

⁸ 3. is. possessiivsufiksiga kaju, ilma selleta vt. Szinnye'i, tsit. t. 81.

⁹ Seda väljendit on viimati rakendanud J. Mark, Zum Verbum substantivum im Ostseefinnischen, 1935 (eritrukk teosest SbGEG 1932), lk. 20 *ole > oo* puhul.

¹⁰ See Mägiste oletus on tsiteeritud P. Arumaa l Eesti Keeles 1935, lk. 131.

¹¹ Nii Setälä, Suomen suku I 43.

¹² Mõeldud on nähtavasti ÄH 71 l. alamärkust.

šumbra-ši:n kanssa sopinee ms:ten kielestä mainittavaksi esimerkki *kehnompäiväinen, kehnompäiväisüs* = kivuloinen, kivuloisuus. Muuten kai sama seikka kuin meillä tavallisessa: *tyhjänpäiväinen, tyhjämpäiten* (nähtävästi < **päiviten*).“ E. *peast* oleks seega *elativus temporis*¹³ ning võimalikult „kompresvorm“ kujust *pävast* või millestki vastavast¹⁴. Eelduseks seejuures on, et *peast* (jne.) isoleerus *päeva* paradigmast juba kaunis vara. Praegu nimelt on *pea-pää* ja *päev* kõikjal lahus hoitud, välja arvatud tuletised nagu *mihkklipäine, päise päeva ajal, pälline*¹⁵. Algpäraseltki *pea*-sönast moodustatuiks tuleks pidada modaal-seid jm. elatiivikonstruktsioone *omast peast, heast peast*, ning nendega võisid liituda sekundaarsed temporaalsed elatiivid *peast < päevast*. Sisulise ülemineku võiks saada, kui mõelda, et näit. *lollist peast* võib vastata küsimusele: kuidas keegi midagi tegi, kuid ka: millal see juhtus (just see võimalikult algupärasem, kuigi tänapäeva keeletundele võõram): loll olles, „lollipõlves“.

Kui asi nii teatud määrani hüpoteetiliseks jääb, siis seda hüpoteetilisust veel lisaneb, kui siirdume kaugemate sugu-keelte vastete selgitamisele. Muide on meie *päev*-sõna ühendatud sürij. sõnaga *bi* jne., mis tähendab 'tuli', vt. näiteks U o t i l a SUST LXIX, lk. 253. Eesti *peast*-konstruktsioonis eriti välja tõstes aja tähendust kalduks selle vastet nägema mordva sõnas E(íza) *píhǵe*, M(okša) *píhǵé* 'reif; zeit, zeitalter, lebensalter'¹⁶ — P a a s o n e n, Mordw. Chrestomathie 109. Näiteks lubatagu esitada lause: e. Vetšk. *mejle et'ža xvataš i pek melavš, meks ežin'dže mašne viška pihkšetš* 'pärast sai etžalane aru ja väga kahetses, et ta neid ei hukanud väikesest peast' — P a a s o n e n, tsit. t. 3. Võrreldagu edasi veel: *wōt vlni-n mon pek grā-mot-*

¹³ Vt. selle kohta Eesti Keel 1935, lk. 162 jj.

¹⁴ Soome-ugri keelte sisemise keelevormi üheks tähtsamaks tunnuseks on abstraktoomenite moodustamine aega, eriti päeva tähendavate sõnade abil, vrd. näit. mrdv. *tši* 'päev', *od* 'uus, noor', *od-tši* 'noorus', — sürij. *lun* 'päev', *tom* 'noor', *tom-lun* 'noorus'. Vt. muidu näit. S e t ä l ä i. c. ja S z i n n y e i Sprw.² 76.

¹⁵ Vrd. ka *vaene* << *vaiuvainen*.

¹⁶ Nende eri tähenduste ühtekuuluvuse põhjendust tsiteeritavas kohas ei leidu.

ně wi-ska pi-ŋksta 'Ich konnte, als ich noch klein war, sehr gut lesen und schreiben' — Lewy, Mordwinische Märchen 39. Muidu vt. selle sõna kohta veel Budenz'i sõnastikus NyK V 215. Eri tähendusnüansi pärast tsiteeritagu veel: *Mon uzokaja pokš rođñāñ piŋkstē | Zakon jalgam kevkšñisa!* 'Wohlan, ich will in gegenwart der grossen verwandtschaft | Meinen ehelichen freund fragen!' — Paasonen, SUSA IX 212¹⁷. Seda mordva sõna pole kahjuks häälikulisil põhjusil võimalik ei meie *pea*-ega *päev*-sõnaga ühendada. Mrd. *piŋge* osutab vaheldussarjale *-ŋk- ~*-ŋg-, nagu näit. ka *tongo*- ~ e. *tungi*-, sm. *tunke*-¹⁸, — e. *pea* mingiks algkujuks aga oleks **pāñā* ning *pea* 'Kopf' mordva vasteks *pe*, *pā*. Ka e. sõna *päev* ei saaks oluliselt samul põhjusil mrd. *piŋge*'ga ühendada. Mis puutub e. *päeva* sidumisse sūrj. sõnaga *bi* 'tuli', siis võiks ainult märkida, et teine, palju üldisem 'päike, päev'-sõna omab ka tähendusi nagu 'ketas, võru' jne.¹⁹. *Päikest* nähtavasti käsitati kui taeva ketast, taeva võru. See igatahes on teine nimetamisviis kui analoogia põhjal tulega, mida eeldab võrdlus sūrj. *bi* ~ e. *päev*. Kes tahaks hüpoteese teha, võiks siis pigemini peaaegu pidada *päev*-sõna tuletatuks *pää*-sõnast. Kui Kedipivъ²⁰ tõlge muinasvene kroonikates — солнца рука, mis meie esivanemate käsituses eeldab päikesel olnuvat kätt, täpsemalt pihku, on õige, siis poleks ka selline oletus hoopis võimatu.

Ent jätame need kahtlased hüpoteesid. Näib nimelt, et e. *pea*'le algupäraselt temporaalses konstruktsioonis *peast* on võimalik leida kindlamaidki vasteid kui kahtlemisi mainitud mrdv. *piŋge*. Votj. keeles nimelt leidub ilmne liitsõna U G *уарум*, MU M *уаруη*, GM *wa-pum*, MU *varuη*, S *varum*, SM *va-pum*, JM *va-puñ* 'zeit, lebenszeit, menschenalter'²¹.

¹⁷ Tähendus tsiteeritud Szilasi' poolt NyK XXIV 55.

¹⁸ Vt. näit. Szinnyei, NyH⁷ 39.

¹⁹ Jutt on e. *kehu*-sõna vasteist, vt. Toivonen, Zur geschichte der fi-ugr. inlautenden affrikaten (FUFIX), lk. 64 jj. (artikkel 21).

²⁰ Vt. selle kohta näit. Kaukoranta, Vir. 1914, lk. 128, teisiti ekslikult Vasmer, Sb. der Preuss. Akad. der Wiss., Philosophisch-hist. Klasse, XVIII (1934), lk. 353.

²¹ Vt. Uotila, tsit. t. 63.

Selle esimene komponent *va* on meie sõna *voos* '(aastane) viljasaak', Wiedemanni EWb järgi ka 'aasta', sm. *vuosi* jne. häälikuline vaste²², teine komponent *puŋ*, *pum* aga on häälikuliselt peaaegu identne votj. sõnaga U MU JM *puŋ*, KM MM *puñ*, SM JM GM *pum* jne.²³, mis tähendab 'otsa, tippu' ning vastab meie sõnale *pea*²⁴. Kõige tõenäosuse järgi tundub siin olevat tegu liitsõna tüübiga sõna + sünonüüm, nagu näit. e. *küü-usš*, *pii-kiivi*, sm. *kyy-käärme*, *tuppi-huotra*. Kahjuks on selliseid vähe käsitletud, viimati J. Marga poolt SUST LXVII, lk. 269 alamärkuses, kust ka ülemaloodud näited on laenatud, ja kalanimedede suhtes J. Sebestyén-Németh'i poolt viimase uurimuses „Az uráli nyelvek halnevei“ Ny(elvtudományi) K(özlemények) XLIX, lk. 45. Niipalju kui teada, on sõnal *puŋ* jne. ainult ühendis *va-puŋ* jne. aja tähendus, siis nagu meie *pea*'l näit. väljendis *väikesest peast*.

Huvitaval kombel leidub sellele „aja-pea’le“ vaste ka voguli keeles. Konda evangeeliumitõlkes leidis nende ridade kirjutaja koha Matt. XVII 15, mis kõlab Hunfalvy järgi, NyK IX 164, järgmiselt: *tav jälpel jonchep pank oščiti asrajl*, Ahlqvisti järgi, SUST VII 45: *täu jelpj! jonqip päñk ošči asrail*. NyK IX-le lisandatud sõnaraamatus tõlgib Hunfalvy *jälpel jonchep pank* 'az újhold-kor' s. o. 'noore kuu ajal'. Vene sinodi toimetatud kiriku-slaavi ja vene evangeeliumitõlkes (1915. a. väljaanne) leiame: онъ въ новолунія бѣснуется. Kui nüüd seda veel juhuslikuks võiks pidada, siis mitte enam järgmisi näiteid, mis kõik on põimitud Munkácsi' kogudest. Nimelt: Ülem-Lozva²⁵ *khuj-päñk pasēñ sau Tápél-üš šimät* 'A hajnali ragyogó csillaghoz hasonló Tobolszk városa közepében = koidu särava tähe taolise Tobolski linna keskpaigas (õieti: südames)', Vogul Népköltési Gyűjtemény IV 113, — Kesk-Lozva *mántán*, *khwal-khuj-päñkét* 'az elött a reghajnal derengésekor = varem, ao koitmise ajal', op. c. III 201,

²² Vrd. Uotila, tsit. kohas.

²³ Uotila, tsit. t. 241.

²⁴ Vt. näit. Szinnyei, NyH⁷, lk. 48.

²⁵ Murdenimetused Munkácsi järgi.

203 (viimases kohas 2 korda), *khwǝl-khuj-pǎñkét* 'regghajnal idején = hommikuse koidu ajal, op. c. IV 314, 316, — Alam-Lozva *tui-pǎñkté* 'tavasszal = kevadel', NyK XXII 61, — Tavda *toj-pǎñ* 'tavasz (вечна)': *toj-pǎñet* 'tavasszal (вечною)', NyK XXIV 317. Häälikuliselt on see sama sõna mis vog. *puñk* B., *pǎñk* P. L., *pǎñ* T., *pǎñk* K. KL. 'fej | Kopf' (Andmed ja lühendid Szilasi sõnastiku järgi, NyK XXV 345). Munkácsi, NyK XXV 78 annabki sellele *puñk*, *pǎñk*-sõnale ühendis *χuj-puñk*, *χuj-pǎñk* 'pea' tähenduse ning motiveerib seda mütoloogiliselt²⁶: „Selleks, et ung. *hajnal* 'koit' võiks müütiline väljend olla, on tarbetu, et ka vog. sõna *χuj* oleks osutatav sellises osas, kui muidu on kindel, et koit ise kui taeva nähtus võib esineda müütilise isikuna rahva usumaailmas. Muide, kui selliseks tingimatauseks on *χuj*-sõna küsimuses olev tarvitamine, siis ilmneb see *χuj-puñk*, *χuj-pǎñk* 'koidu pea' väljendis, kus 'pea' on vaevalt teisiti seletatav kui müütilise apertseptsiooniga. Laulus on ka koidu säramine viidud seosesse *Kaltés*'i pea'ga resp. tema juuksepalniku lahtiharutamisega“ (vt. Vog. Népk. Gyűjt. I, 39). *pǎñk* ühendis *khuj-pǎñk* seletab 'peaks' Munkácsi veel ka Vog. Népk.-Gyűjt. II 0231 ja 688. Nende ridade kirjutaja küll ei saa selle „koidu peaga“ ühineda, eriti kui mõelda, et siis tuleks T *toj-pǎñ* tõlkida „kevade pea“. Vist oleks sobivam, väljudes *pea*-sõna teistest tähendustest: 'algus, ots', oletada tähenduse arengut 'koidu algul', 'kevade algul' > 'koidu ajal', 'kevadel'²⁷. Sellegagi on raskusi. Käepärast olevais väheseis näiteis tähistab see vog. *pǎñk* aega (vastates küsimusele millal?), ke st u s t. Tähenduse muutust 'algus' > 'kestus' pole niisama lihtsalt võimalik oletada²⁸.

Kui kõik eelnenud vägagi hüpoteetilised arutlused lühidalt kokku võtta, võib nentida, et vähemalt eestis, soomes, vogulis ja ka votjakis esineb sõna, mis on pea 'Kopf,

²⁶ Ruumi säästmiseks lubatagu tsiteerida ainult tõlkes.

²⁷ Lisateateid voguli keele kohta pole nende ridade kirjutajal võimalik olnud saada. V. Tšernetsov'i kirjalikust teatest selgub, et Sosva alal midagi vastavat ei leidu.

²⁸ Analooigne seletus võiks siis arvesse tulla ka votj. *va-puñ* puhul.

Ende jne.' homonüümiks ning mis tähendab 'aega', algu-
pärasemalt arvatavasti mingit teatud ajalõiku. Esitasin oma
näitepõimingud ja arutlused diskussiooniks, sest et puudub
võimalus, vähemalt lähemas tulevikus, nende küsimuste
juurde tagasi tulla.

A. Raun.

Raamatute ülevaade.

Mag. Johannes Aavik, **Praktiline soome keele õpik** ühes
lugemiku ja sõnastikuga. Teine täiendatud trükk. K.-ü. „Kooli-koopera-
tiiv“ Tallinnas, 1936. 237 lk. Hind kr. 2.50.

Esimene, ammugi läbimüüdud trükk sellest tööst („Praktikalik
Soome keele õpetus“) ilmus Helsingis a. 1908. Vahepeäl, ligi kol-
mekümne aasta jooksul on soome keel, eriti aga eesti keel nii pika
arengutee läbi teinud, et uustrüki tekst on eelkäijaga võrrelduna
juba puht-õigekeelsuskultki palju muutunud (näit. § 63-a enne —
*Possessivlikud suffiks*id, nüüd — *Possessiivsed sufiks*id jne.). Eriti
teose eestikeelsete tõlgete täpsustamine ja kaasaegistamine on see-
juures edukalt teostunud. Töö süsteem ja suurelt osalt (välja arva-
tud lõpp-osa) paragrahvidejaotuski on jäänud endiseks. Nimelt on,
nagu praktilisile keeleõpikuile omane, siingi keeleõpetuse-teooria
juba 1. paragrahvist („nr-ist“) päälle põimitud harjutustekstide ja
sõnaseletustega, nii et keeleõppimine ei saa kujuneda kuivaks reeg-
lite-uurimiseks. Endise väljaandega võrreldes on kõnealusel uuel
tunduvaimeks uudislikuks *Lukemisto (Lugemik)* lk. 162—202, sobiv
valimik sõnaseletustega varustatud kergemaid, pääosalt just Soomet
ja selle kultuuri tutvustavaid lugemispalu. Silmapaistvaks ja teretul-
nud uuenduseks on ka töö lõpul antud (lk. 211—237) üldiselt täpse-
tõlkeline soome-eesti sõnastik (eelmise trüki lõpus esines ainult
soome sõnade tõlgeteta register). Vähem-olulisist lisandeist (nagu
näit. lk. 147—152 leksikaalseid võrdlusi eesti ja sm. keele vahel,
eriti tähtsamate erinevatähenduseliste sõnade loend) pikemalt kõne-
lemata, tuletatagu meelde selle keeleõpiku üht väärtuslikumat külge,
nimelt seda, et on kogu käsitluses alati rõhutatud ja üksikasjalise-
malt esitatud eriti neid sm. keele nähtusi, mis raamatu tarvitaja
emakeeles, eesti keeles, on võõrad või vähe tuntud.

Üldiselt usaldusväärse ainekliku- ja probleemide-esituse kõrval
on töös ka punkte ja vähemaid üksikasju, mis tunnukse olevat küsi-
tavad või vaieldavad. Soome keele foneetilise külje selgitamisel
viib näit. esitusviisi populaarsusetaotlus mõnikord ebamäärastele
väiteile, nagu soome *k, t, p* hääldamisjuhüis „häälda eesti *k, p, t* üsna
kergelt ja nobedasti“ (lk. 1, alamärkus 2), või soome *kangas*-tüübi *ng*
hääldamise pildistus „loe *kann(g)as, ... henn(g)en*“ (lk. 5). Sm.
parta-sõnal ei puudu vaste eestis (vrd. *pard*), nagu komistuslikult
väidetakse lk. 15. Lk. 45—46 antud partitiivise predikaaditäite
(Sepä ... on ihmeellistä) tarvitamise juhised tunduvad liiga eba-
määrased. Lk. 18 esitatud väide, et „nii nõuab *pyytää* (paluda)
ikka *ma-infinitiivi*“, pole päris pretsiisne (vrd. sm. *pyydän sano-
maan ~ pyydän sanaa*, kummalgi konstruktsioonil eri tähendus).
Liidet *-kä, -ka* ei saaks nimetada „eitavaks sidesõnaks“ (näit. *äläkä*),
nagu seda loeme lk. 22, alamärk. 2. Imperfekti tunnuse ja tüvevo-
kaali sulanemise reegel 2-silbiste verbide puhul lk. 28 on oma lakoo-
nilisuse tõttu ebatäpne: „*a+i=oi*, kui esimeses silbis on *a*, muidu

delnud, peab allakirjutanu kokkuvõtteks siiski hääel meelel konstateerima, et põgusal lugemisel silma puutunud vaieldavuste ja küsitavuste hulk ses töös pole suur ja et soome keele õppimisest huvitatutele võib Aaviku õpiku kätte võtta kindlustundega. Autori suhtumine esitatavasse hõimukeelde on, nagu juba varemast aegadest teada, soe, nii et ta teda mõnelgi korral eeskujuks seab eesti keelele, viimastest mitmeti kõrgemalgi seisvaks peab (mis muide allakirjutavale eesti k. praeguse arengutaseme puhul enam iga kord ei tundu küllalt veenvana). Nende lohutuseks, kes Aaviku keeleuenduspuüete vastu huvi ei tunne, olgu tähendatud, et eesti keel selles õpikus on pisikeste eranditega (tüüp *südamettus* lk. 126 jm.; ettevaatlikult tarvitatud kunstsõnad nagu *neimata* lk. 79, *õõv* lk. 78, *naum* lk. 84; mõned keeleuenduslikud soovitud joonealuseis märkused) ladusalt ja selgesti lausestatud normaal-kirjakeel. Prof. Kettunen püüas akadeemilisiks õpinguiks määratud soome k. õpiraamatu (ilm. a. 1920) ja Fr. Puusepa soome k. algõpetuse kõrval (ilm. a. 1931, vt. EK 1931, lk. 112—116) tundsime kaua aega laiadele hulkadele määratud ajakohase praktilise, kuid siiski põhjalikuma soome k. õpiku puudust. Selle meie raamatuturu-tühiku on nüüd Raamatuaasta lõpuks mag. Aavik „Praktilise soome keele õpikuga“ täitnud. Soome keele iseõppijatele on see teos praegu Eestis ainukeseks kergesti käsitsetavaks töövahendiks, aga ka soome keele kooliõpetuses, niipalju kui see meil kõneste tuleb, peaks ta oma paindlikuma ja elulähedase sisustuse tõttu oma eelkäijatega võrreldes olema mitmeti eelistatav.

J. Mg.

Akad. Emakeele Seltsi koosolekuteateid.

Koosolek 27. okt. 1935.

Mag. M. Tooms esineb ettekandega „Singulari partitiivi -ta, -da eestis“ (vt. EK 1935, lk. 154—161). Lisaks puudutab kõneleja kohanime *Atsalama*, mis vanast ajast saadik on esinenud Iisakus, kus võis ka vadjal elanikkonda olla.

Lühidalt võtavad sõna mag. P. Ariste ja prof. J. Mägiste. Viimane nimetab, et täna esitatud seletus e. ta-, da-partitiivi algupära kohta pole halvem kui küsimuse senised seletused. Eesti vadjalaste küsimus pole aga päris kindel, nii et oleks tarvis ka teisi vadjalaste kokkupuuteid uurida, et siis kergemini järeldusi teha. Ka võib *Atsalama* kõrvu teiste vadjaliste joontega saada kindlamaks.

Üliõp. V. Niilus esineb ettekandega *Uuemaid andmeid leivu rahva kohta*. Sissejuhatavalt tähendab ta, et leivu asuvad laialipillatult mitmes läti vallas, umb. 25 km Hopast edela poole, ja tutvustab leivude arvu (temal on isiklikult koostatud nimestik 131 isiku kohta, kes leivu keelt oskavad, neist tarvitavad aga ainult 9 seda igapäevase kõnekeelena). (Pikemalt on kõneleja leivude küsimust varem käsitelnud EKirj. 1935, nr. 8, lk. 365—381.) Leivude nimetus on ettekandja järgi tulnud liivi rahva nimetusest, sest lätis ja leivu murdes on *i* > *ei* (*liivi* > *leivi*). Kuid liivi sõnu nad ei tunne, küll aga kannab nende keel ühiseid jooni eL Mõniste murdega. Kõneleja iseloomustab leivude sõnavara, mis on tulvil läti laene, annab ülevaate leivu murde vokalismist ja konsonantismist ning puudutab üksikuid problemaatilisi küsimusi.

Ülevaatest selgub, et leivu murde puhul jääb praegu veel palju küsimusi lahtiseks, sest seda murret on alles väga vähe uuritud.

Hr. P. Voolaine võtab pikemalt sõna kõnealuse rahva nimeuse asjus. Esialgne nimetus *Aluliina eestlased* tekitanud segadusi, sest nad elavad lialdastel aladel, mitte ainult Alüksne ümbruses. Kõige otstarbekohasem olevat aga järgmisena tarvitusele võetud nimetus *Koiva maarahvas* — Koiva jõesängi järgi, kuigi nad ei ela ka päris Koiva kaldal. Tema olevat küsimust omal ajal põhjalikult kaalunud, enne kui ta neile selle nimetuse andnud. Sõna *leivud* kui lätimurdeline liivlaste nimetus olevat siin ebasobiv. Vanemad koivalased ise hääldavat sõna *liivi* endiselt *ii-ga*.

Väiksemaid küsimusi esitavad ettekandjale prof. Mägiste — kohanimed ja mag. E. Päss — rahvalaulude asjus. Kohanimed olnud enne eestikeelsed, pärast aga on saanud kõik lätikeyseiks.

Koosolek 17. nov. 1935.

Üliõp. Salme Raatma esineb ettekandega *Tartu kesklinna tänavasiltide keelest* (töö on valminud ülikooli harjutustööna eesti keele alal).

Ettekandja on läbi vaadanud ja registreerinud sildid küll ainult Tartu südalinnas (Lai ja Kauba tn. vahel asuvad), mille piirid on märgitud tööle juurdelisatud kaardil, kuid et siin ärila on kõige tihedam, võib saadud ülevaade siiski teataval määral kajastada ka Tartu tänavasiltide üldpilti.

Registreeritud on 892 silti. Neist on 180 vigased (20,18%), sisaldades 213 viga. Kõneleja on neid vigu süstemaatiliselt liigitanud ja toob näiteid igalt alalt. Etümoloogiliste vigadena kohtab väga harva vigast käänamist, näit. *kaktuseid* (pro *kaktusi*), *elektritarbete äri* (pro *-tarvete*), samal sildil *tubak* ja gen. *tubaka* (pro *tubaku* või *tubakas*, gen. *tubaka*). Süntaktilisel alal leidub üks germanistlik lause (*siin saavad kõiksugused muusikariistad parandatud*) ja loogilisi vigu (mitut eriliiki, näit. kus esineb täisobjekt osaobj. asemel, kus sõna on valetähenduses või kus lause on puudulik jne.), ms. näit. ka *Heeringa ja talurahva kauplus* (loogilised vead moodustavad kõneleja järgi 14,55% vigade üldarvust); kirja-vahe märkide alalt leidub tarbetut punkti teksti lõpul ja koma puudumist teksti keskel rea lõpul, kus see siiski peaks esinema (selliseid vigu leidub 18,78%); jutustava lause puhul on niisug. viga raske, näit. *See laps õpib kergelt sest ta näeb hästi*; kongruentsija reksioonivead on haruldased (näit. *kontor toimib vahetalitust*). Derivatsioonivigu on ka vähe (näit. liitsõn. *veelained* pro *vesilained*, sufiksites *kõvaste* pro *-sti*, *seltskondline* pro *-lik* jt.). Puhtortograafilisi vigu leidub aga kõige enam, peamiselt sõnade kokku- ja lahku kirjutamise alalt (48,82%) (näit. *kiir parandus*, *parandus töösid*, *mälestis esemeid*, *saapa kauplus*, *miitsi kaubad*, *auru lokid*, *seebi kivi*, *auru värvimine* jne.); perekonnanimesid ei taheeta käänata ja liialdatakse apostroofiga, kirjutades isegi *Lepp'a äri* (pro *Lepa*) ja *Jänese kauplus* (pro *Jänese*); võõrsõnade ortograafia jätab ka palju soovida (14,55% vigadest; esinevad näit. *zinkograafia*, *coiföör*, *petroleum*, *restoraan*, *teatri*, *paraade uksest*, *vaba bakteriadest* jm.); lõpuks püütakse kõiki sõnu kirjutada suure algustähga, harilikult iga rea algul (need kui tahtlikud tehnilised võtmed pole töös loetud vigade hulka).

Sildiliikide järgi osutavad kõige enam vigu lõbustuskoh-tade sildid — 32,14% (28 sildi kohta 9 vigast), siis tõustus- ja äri-asutiste omad — 23,8% (643 sildi k. 153 vig.), kuna ametiasutistel on see väike — 9,83% (122-st 12) ja kõige väiksem vabakutselistel —

6,06% (99-st 6), mis on seletatav nende siltide lühikese teksti ja nende eneste kõrgema haridusega.

Läbirääkimistel võtab pikemalt sõna lekt. J. V. Veski, väljendades kokkuvõttes järgmist:

Tänavu oli suurem politseikontroll siltide üle juba kevadel. Kõige vigasemad kirjutas politsei üles ja esitas linnavalitsusele, viimane jälle mulle parandamiseks. See esimene aktsioon on muidugi juba tulemusi andnud, kuid kõiki pole nähtavasti veel jõutud parandada. Pärast oli mul võimalus saada vastavad materjalid (protokollid politseijaosk. kaupa) enda kätte. Nende järgi otsustades on nähtavasti juba hulk tööd tehtud kogu linna kohta.

Seni on hulgaliselt parandatud vigu nagu *suhkurt* > *suhkrut*, *otre* > *otri*, *kaupe* > *kaupu*, *naesterahva* > *naiste-*, *võerastemaja* > *võoraste-*, *kingsep* > *kingsepp*, *alpaka* > *alpaka*, *akkumulaator* > *aku-*, *kolonial* > *koloniaal*, *vikki seemned* > *vikiseemned*, *triikpesu vabrik* ühend. sidekriipsuga jne., mida üldiselt tuleb tervitada.

Mitmesuguste esemete loendis sildil pooldan, nagu referentki, komasid lause sees, ka rea lõpul. Üldse iga sõna tuleks sildil nii kirjutada, nagu ta esineb harilikult vastavas lauses, mitte suure algustähega. Kui mõnda sõna on tarvis rõhutada, siis maali-tagu see suuremalt või kogu vastav sõna suurte (kapiteel-) tähtedega.

Ühe pahena võiks nimetada ka sageli esinevat väga pikka teksti sildil, isegi jutustava lause näol. Silt väljendagu aga tarvilikku sisu võimalikult vähesesõnadega.

Müüdavate esemete loendis on soovivat tarvitada partitiivi (näit. *Soola*, *leiba*, *silku*, *kilu*, *petrooleumi* jne.). Seni, kui loendis on esinenud sõnu mõlemas käändes, nimetavas ja osastavas, on ühtlustatud aga nimetava käände kasuks.

Mõnes asjas pole oldud järjekindel — ühes kohas on viga parandatud, teises aga jäänud püsima, näit. *juukstele kahjuta*, *õigus-teadline büroo*, *koetud kaubad* (pro *kootud* või *kujutud*); mõnikord apostroof puudub, kuigi tüvi on jäetud käänamata, näit. *Mitti* pro *Mitt'i* (või päris õige *Miti*); *Passaash* (suur silt) on jäänud püsima, samuti *Eestikodu* ühes sõnas jne.; paralleelkujudena esinevad *kips* ja *gips*, *vandeadvokaat* ja *vannutatud adv.*, *restoran* ja *restoraan*, *notaarius*, *notarius* ja *notar*, mis tuleks ühtlustada vormide *kips*, *vandeadv.*, *restoran* ja *notar* kasuks; samuti esinevad *tapeedid* ja *tapetid*, *petrol*, *petrool*, *petroleum*, *petrooleum* jt.; ühes jaoskonnas on *sik-sak*, teises *sikk-sakk*; ka *Grand Hôtel* on püsima jäänud, kuigi sama maja teisel sildil kirjutatakse *Grand Hotell* ja *Hôtel Riga* on parandatud *Restoran Riia*'ks. Üldse tekib siin võõrsõnade sallimise ja kirjutamise küsimus; näit. *tualett* ja *maniküür* on tuttavad ning sobivad (nii tuleb ka parandada; kuskil esineb aga veel vigane *toilet-tarbed*), kuid *coiffeur* > *kuaföör* tundub esialgu võõrastav. Tartu vaksalis raiuti vahepeal prantsuskeelne *coiffeur* uksele olevast sildist välja, kuid pandi hiljem tagasi, kui selgus, et Tallinnas see oli lubatud jätta. Mille kohta kindlat seisukohta veel pole, seda on muidugi vara keelata.

Võõrnimesid armastatakse, kuid kaldutakse üldiselt vigaselt kirjutama, näit. *Renome*, *Süstema*; nii on ka vigased *Union*, *Estonia*, *Veronika*, *Europa*, *Kompani*, *Promenadi*, *Filosofi* jt. pro õiged *Unioon*, *Estoonia*, *Veroonika*, *Euroopa*, *Kompanii*, *Promenaadi*, *Filosoofi* jne. — Siltide lühisõnalisuse kõrval tuleks küll taotella ka rohkem eestipärasust ja eestile omapärasust kirjutusviisi.

Väga koomilised tunduvad kiirtallutamise *ateljee* ja *juuksetöös-tus-ateljee*, sest meil nagu mujalgi tähendab *ateljee* ainult kunstniku

töötuba. Ka juuksetööstus ei sobi juuksurile, sest see tähendab tööstust, kus valmistatakse kunstjuukseid. Ühisusedki peaksid oma nimed parandama, muidugi ka vormiliselt (registreerudes uue nimega), võttes ühisuse asemele endi sisule vastavalt kas *selts*, *ühing* või *ühistus*.

Siltide juures tuleb ette puudusi ka puht-tehnilistel põhjustel, näit. kui muist tähti on ära kulunud. Tartu vaksali lähedal on juba kauemat aega ühe värvaposti küljes silt *Hobuste söötmine on süna*, kuna ei tea millal on ära langenud alumine laud sõnaga *keelatud*.

Peale kõige puudutab siltide küsimus kaudselt ka mitmesuguseid trükitud plankette, retsepte, kaubapakendeid, kompvekipabereid jne., mis kõik peaksid olema eesti- ning õigekeelsed. Võõrapäraste siltide ja etikettide armastus oleneb suurel määral vähesest lugupidamisest meie oma keele vastu ning üldisest kõige välismaise paremakspidamisest. Kindlate normide fikseerimist takistab aga ühtluse puudumine arvamustes, sest üks kisub ühele, teine teisele poole. Riigikeelne on näit. *austatud*, kuid riigi raadios kuuleme *austet*; Riigi Teataja ei tunne suuri algustähti asutiste nimedes jne. Õpilasi süüdistatakse vigase keele tarvitamises, kuid ümbrusest saavad nad vastavat eeskujut, isegi juhtivailt tegelastelt.

R a a m a t u a a s t a g i puhul pole keelele sugugi rõhku pandud. On honoreeritud kirjanikke ilukirjandusliku loomingu eest, on hinnatud ka teaduslikke töid, kuid keelest ega stiilist pole juttugi olnud, nagu oleks keelearendamine hoopis kaugel neist kirjanikest. Sellepärast oleks tarvis korraldada keeleaasta keeleliste normide ühtlustamiseks ja määrastamiseks.

Koosolijate seast nimetatakse, et on olemas ka niivõrd vanu ja omapäraseid silte, mida võiks koguni muinsuskaitse alla võtta.

Õpet. E. Nurm: Hr. Veski täiendav ettekanne käib nähtavasti peamiselt politsei keele kohta, sest vead, mis veel püsima jäänud või uutesse siltidesse sattunud, on seda siis politsei teadmatuse tõttu. Politsei on viimase aastakümne jooksul palju vigu kõrvaldanud, suuremal määral käesoleval aastal enne tänase ettekande koostamist. Seega on ettekanne hiljaks jäänud, kuna enne viimast aktsiooni oleks ülevaade olnud huvitavam. — Ka ajalehekuulutistes ei tohiks esineda vigu, kuigi need avaldatakse raha eest (näit. „Postimehes“ korduvalt *Hoi!ke silmi!*).

Prof. J. Mägiste: Materjali pidi küll juba varem kogutama — mõne a. eest oli see kõne all —, kuid nähtavasti polnud selleks varem võimalusi. Politsei ei hooli ka iga vea parandamisest, näit. *Lepp'a > Lepa*, sest politsei ise kasutab ka ainult sellist võõrapärast-vigast apostroofiga käänamist.

Õpet. J. Ainelo: Tartu Linnavalitsus pole kaua aega enam lubanud ilma läbi vaatamata silte üles panna. Mis vigased on, need on vanad. Politseis vaidluste puhul pole otsustajat. Enne antagu keskkohast kindlad reeglid ja selgitatagu küsimusi. Politseiametnikud peavad tarvitama alati apostroofi Siseministeeriumi eeskirja põhjal (näit. *Põld'i pro Põllu*). Apostroofi asjus on siin küll ettekandeid peetud, varemalt E. Nurm, hiljem E. Elisto poolt¹. Puudusi on veel mujalgi. Näit. koosseisude koondamise puhul ametist vabanenud keeleteadajad-proudad asutavad lasteaeda prantsuse ja inglise õppekeele, saksa keelest rääkimata, mis kõik suurendavad võõrapärast mentaliteeti ja on seltskonnas suure mõjuga.

¹ Uuemaid vt. EK 1928, lk. 141—144, EK 1931, lk. 101—107, EK 1932, lk. 81—82.

Dekreediga peaks ära keelutama eesti laste paigutamine sellistesse lasteaedadesse.

Lekt. Veski: Ajalehekeele huvides on tarvilik, et iga lehe juures oleks üks keelemees, kes siis ms. ka kuulutisi ortograafiliselt parandaks ja käiks üldise keelenõude järgi. Seni ka toimetused ise kuulutavad vigaselt, näit. *müüakse albume* (pro *albumeid*). Kui politsei ei tunne alati õiget kuju, pöördugu siis nende poole, kes asja tunnevad. Tartu Linnavalitsus võiks siltide asja enda korraldada võtta, sest ta suudab seda küllalt teha, näit. määrused on kaunis korralikult välja antud. Norme määrav keskkohd peab aga olema üle riigi, mitte ainult ühes linnas ja igas linnas omaette. Põhimõtted peaks ühtlaselt läbi viidama üle riigi.

Teine ettekanne *saama*-futuuri kohta lükatakse edasi pikalelaidnud koosoleku tõttu.

Koosolek 9. veebr. 1936.

Prof. J. Mägiste esineb ettekandega „Märkmeid *saama*-futuurst“. *Saama* abil moodustatud tulevik on eesti õigekeelsuse tulipunktis olnud, ütleb kõneleja sissejuhatavalt, ning seda on peetud puhtgermaani laenuks, kuid teaduslikult on tema algupära seni vähe uuritud. Sugukeeli arvestades võib ta aga meie omagi algupära olla, nii et poleks põhjust teda sel määral taunida, kui seni on tehtud. (Ettekanne täiendatud ja laiendatud kujul vt. s. a. EK-s edaspidi).

Läbirääkimistel tehakse väikesi märkusi.

Mag. P. Ariste arvab, et soomes on *tulee* jälle rootsi mõjul väga levinud nagu eestis *saab* saksa mõjul.

Lekt. J. Veski: On teatavaid erijuhtusid, kus *saama* koos *ma*-infinitiiviga on õigustatud esinema, näit. *kas sa saad juba tulema?* või *ta saab sellega hakkama* (= on võimeline). eP-s on ka *saab teh*-tüld väga laialdane. Seda konstruktsiooni kogu-ulatuses aga meie küll lubada ei saa, näit. lauset *saan homme linna sõitma*. *Leema*-verb *saama* asemel pole stabiliseerunud. Wied. tarvitab teda koguni kahel kujul: *leeb -mas* ja *leeb. teha*.

Prof. Mägiste: Väljendid nagu *kas sa saad tulema* just segavad — nii väidetakse — *saama*-futuuri tarvitamist, sest viimasel konstruktsioonil on muid funktsioone juba küllalt olemas.

Õpet. J. Ainelo juhib tähelepanu tarvilikele väljendusile nagu *ta saab magama* (pärast rohu võtmist) = pääseb *magama*, ja *ta saab magama* (pärast rohu võtmist) = (edaspidi) *magab*, samuti *saab näha, kuis asi laheneb*.

Lekt. Veski: Varemalt on eesti futuuri väljendajaks proponeeritud ka sõna *küll*. „Teatajas“ soovitas omal ajal üks vallasekretär (Brauer) seda oma leütisena. Eestlasel on üldse küsitav, kus lõpeb olevik ja algab tulevik. Saksaski hakkab *werden*-futuur kaduma ja preesens asemele tulema.

Prof. Mägiste: Hiljuti „Uues Eestis“ keegi Jõgever soovitas ainult objektiga vahet teha oleviku ja tuleviku vahel: *ostan hobust* ja *ostan hobuse*, aga jäi lahtiseks, mis siis teha, kui lauses objekti polegi.

Üliõp. G. Must: Saksas eneseski pole *werden*-futuur kuigi vana. Enne M. Luther'it pole teda näha. Alles saksa usuline kirjandus arendas selle välja. Nõnda sündis see meilgi vaimulikus kirjanduses, paralleelselt saksa keelega. Nii suurt välismõju ei saaks oletada, nagu seni on arvatud.

Teise ettekandega esineb õpet. A. Kask, nimelt *Märkmeid eesti predikatiivi kohta* (vt. EK 1936, lk. 14—20).

Läbirääkimistel esitab prof. Mägiste mõningaid küsimusi, millele vastab hr. Kask.

Lekt. Veski soovitab referendi poolt esitatud ettepaneku tarvituselevõtmist. Küsimust olevat temaga koos kaalutud ja leitud, et see senist lauseõpetust lihtustab, kusjuures ka uusi raskusi juurde ei tule.

E. E.

Toimetusele ja AES-ile saadetud kirjandust 1934.

(Lõpp.)

Paavo Ravila, Reste lappischen Volksglaubens. SUS-n Toim. (MSFOu.) LXVIII. Helsinki 1934. (162 lk.) Hinta Smk. 70.—

A. J. Hirsjärvi, Suomen kansanomaiset heinä ja viljan ulko-kuivatus- ja säilytysmenetelmät. 28 kuvaa ja 11 karttaa. Helsinki 1934, SKS-n Toim. 186. osa. (70 lk.) Hinta 24.—

Väinö Salminen, Suomalaisten muinasrunojen historia I. Helsinki 1934, SKS-n Toim. 198. osa. (366 lk.) Hinta 60 mk.

Kr. Kure, Eesti keele grammatika. I osa. Morfologia. Õppearaamat keskkoolidele (5. õppeaasta). Leningrad 1933. 142 lk. (Lähemalt vt. EK 1934, lk. 80—82.)

Kr. Kure ja Ed. Pall, Eesti keele grammatika. II osa. Süntaks. Õppearaamat keskkoolidele (6. õppeaasta). Leningrad 1934. 84 lk. (Lähemalt vt. EK 1935, lk. 81.)

1935.

Aarne Anttila, Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta II. 103 kuvaa ja 33 faksimileä. Helsinki 1935, SKS-n Toim. 190. osa, II. (XII + 444 lk.)

Kalevala. Muistopainos 28. 2. 1935. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (320 lk., iluköites.)

Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikauskirja (JSFOu.) XLVII. Helsinki 1933—35, SUS. Hinta Smk. 75.—. Sisuks ms. Soome-Ugri Seltsi 50.-nda aastapäeva kõned, kirjeldused ja temale esitatud või saadetud tervitused.

Eestimaa rootsiaegse kindralkuberneri arhiivi kataloog I. E. Riigi Keskarhiivi Toim., nr. 3. (1:2). Tartu 1935, 193 lk.

Tallinna märkmetaraamatud 1333—1374. Toimetanud P. Johansen, Tallinna Linnaarhiivi Väljaanded, nr. 8. Tallinn 1935, 126 lk.

A. Saareste, Tulihänna nimetustest. Tartu 1935, 20 lk. EKA (= Eesti Keele Arhiivi) Toim., nr. 1. Äratrükk „Eesti Kirjandusest“ 1935.

P. Ariste, Huulte vonkehäälik eesti keeles. Tartu 1935, 16 lk. EKA Toim., nr. 2. Äratrükk Tartu Ülikooli Toim. (*Acta et Comm. U. T.*) B XXXIV. 2.

Jaan Mets, Meie keelehädad ja õigekeelsuse allikad. Äratrükk kuukirjast „Agronoomia“ nr. 11 ja 12, 1934. Autori kirjastus, Tartu 1935. 24 lk. suures form., ptiikirjas.

Agronoomia 1935, nr. 1 ja 2. Sisuks ms.: J. V. Veski, Keelelisi teelejuhatusi, selgitusi, õiendusi. Reageeringuid J. Mets'a artiklile „Meie keelehädad ja õigekeelsuse allikad“ (nr. 1, 2). J. Mets, Vastuseks (1, 2).

Svio-Estonica. Årsbok utgiven av Svensk-Estniska Samfundet vid Tartu Universitet. Akadeemilise Rootsi-Eesti Seltsi Aastaraamat 1935. Akad. Rootsi-Eesti Seltsi väljaanne, Tartu 1935. 192 lk. Sisuks muuseas: E. Kobolt, Rootsi skafferi, balti-saksa Schafferei, eesti sahver (eestikeelne kokkuvõte). P. Ariste, Eesti-rootsi piasjasju (eestik. kokkuv.);

ms.: Lisandeid eesti sõnaalgulise *h* topograafiaale). A. Tamme kann, Eesti rootslased (eestik. kokkuvõte; refereeritav rootsikeelne artikkel käsitleb pikemalt eesti-rootslaste perekonna- ja eesnimesid, andes nende loendid).

Eesti Kirjandus 1935, nr. 1—12. Sisuks ms.: L. Tohver, Lääne-Euroopa kajastusi Georg Mülleri jutlustes 1600—06 (nr. 1). P. Ariste, Emil Nestor Setälä † (2). A. Saareste, Tulihänna nimetustest (kaartidega) (2). P. Ariste, Paar Hiiru kodukäija nimetust (4). A. Saareste, EKS-i Keeletoimkonna otsuseid (suur algustäht, *ji* jm.) (5). J. Györke, Zoltán Gombocz † (6). B. Kálmán, Ungari keeleuenduse põhimõtteid (7). V. Niilus, Leivu rahvas (8). F. Tuglas, Eesti raamatu arengust (9). J. Roos, Eesti raamatu rariteetsus (9). P. Johansen, Wanradt-Koell'i katekismuse senitudmatuist järglastest (10). H. Masing, Uue piiblitõlke puudusi (11). S. Aaslava, Uuest eesti piiblitõlkest Uue Testamendi osas (12). — Raamatute arvustusi ms.: P. Ariste, Ühe häälikuõpetuse puhul (1). A. Kask, Mõningaid vastumärkmeid (1). E. Nurm: A. Kask, A. Vaigla, J. V. Veski, Eesti keeleõpetus ja harjutustik keskkooli I klassile (V õppeaasta). Häälikuõpetus (5). P. Ariste: G. Tuksam, Saksa-eesti sõnaraamat (4). M. Tedre: F. Karlson, J. V. Veski, E. Ilus, Õigusteaduse oskus-sõnastik (4). Joh. V. Veski, Arvustuse arvustuseks (6). M. Tedre, Vastuseks Joh. V. Veski (8). Joh. V. Veski, Vastuseks M. Tedre'le (9). E. Nurm: A. Möller, Eesti keeleõpetus muukeelseile keskkoolidele (7). J. Väinaste, „Eesti entsüklopeedia“ keeleline külg (10). E. Päss: P. Ariste, Wotische Sprachproben (11).

Looming 1935, nr. 1—10. Sisaldab ms. ankeedi Raamatuaasta puhul; vt. seal eesti keelt puudutavaid märkusi K. Leetberg'ilt (lk. 694), Joh. Aavik'ult (701—702) ja A. Saareste'lt (704).

Suomalainen Suomi 1935, nr. 1—6. Sisuks ms.: M. Haavio, Kansalliseepos (1). Aug. Anni, Kalevala ja Viro (1). Julius Mark, Suomalais-ugrialaisten kielten sukulaisuudesta (2). Jussi Teljo, Kieli- taistelun historiallinen tausta (3). V. A. Heiskanen, Kielilainsäädän- nön uudistamisen suuntaviivoista (3). Aug. Anni, „Arvoituksellinen Viro“ (6). A. Oras, Päivän huomioita Viron kirjallisuus- ja sivistys- elämästä (ms. eesti kirjand. keele arenemisest) (6). H. P. Suhtautumise- sta Viroom (6). Järkyttäviä asiakirjoja Lüvin rannasta (6).

Viritäjä 1935, nr. 1—4. Sisuks ms.: I. Lavo Ravila, Vanhan suomalaisen runomitan probleema (nr. 1). O. Loooris, Koit ja Hä- marik (1). Lauri Pelkonen, Kiellopin opetuksen uudistamisesta (2). Urho Kierimo, Kuuromykan ja kuulevan puheen vertailua (3). R. E. Nirvi, Tietoja kaleva sanasta (3). Niilo Ikola, Vanhan kirja- suomen kansa ja kanssa (4). Kirjanduse ülevaated ms.: A. Oras, Nummisuutarit viroksi (1). E. A. Saarimaa, Äidinkielen opetustoppia (2). Väinö Kyrölä, Virolaista kirjallisuuden historiaa (3). Elsa Enäjärvi-Haavio, Viron „Kanteletar“ (Valimik eesti rahvalaule) (4). Õigekeelsuse alalt: E. A. S., Huonoa suomea sanomalehdistä ynnä muualta (1). E. A. S., Huonoa tyylä (2). E. A. S., Oikeakieli- syyttä (3, 4). Vaidlusi: L. Kettunen ja L. Pelkonen, Kes- kustelua suomen kieliopista (1). Y. Ora, Pari huomautusta professori Kettusen kielioppia koskevan väittelyn johdosta (2). L. Kettunen, Jatkokeskustelua suomen kieliopista (2).

Vastutav toimetaja: **Joh. V. Veski.**

Valjaandja: **Akadeemiline Emakeele Selts.**

Kohanime-lühendeid.

EK-s tarvitatakse eesti kohanime märgimiseks järgmisi lühendeid (muutmata kujul maksivad alates a. 1931; nende lühendite põhimõtteid vt. EK-s 1931, lk. 192):

Alt = Alutaguse	Ksi = Kursi	Rap = Rapla
Alu — vt. Ko	Kul = Kullamaa	Rid = Ridala
Amb = Ambla	Kuu = Kuusalu	Ris = Risti
Ann = Anna	Köp = Köpu	Rkv = Rakvere linn
Ans = Anseküla	Käi = Käina	Ruh = Ruhnu
Aud = Audru	Kär = Kärla	Rei = Reigi
		Rõn = Rõngu
Emm = Emmaste	Lai = Laiuse	Rõu = Rõuge
	Lih = Lihula	Räp = Rápina
Ha = Harjumaa	LNg = Lääne-Nigula	
Hag = Hageri	Lut = Lutsi	Sa = Saaremaa
Han = Hanila	Lä = Läänemaa	Saa = Saarde
Har = Hargla	Lüg = Lüganause	San = Saangaste
Hel = Helme		Se = Setumaa
Hii = Hiiumaa	Mar = Martna	Sim = Simuna
HJn = Harju-Jaani	Mih = Mihkli	SJn = Suure-Jaani
Hlj = Haljala	MMg = Maarja-Magdaleena	Sõr = Sõrve
Hls = Halliste		
HMd = Harju-Madise	Muh = Muhu	Ta = Tartumaa
Hps = Haapsalu linn	Mus = Mustjala	Tln = Tallinna
Hää = Häädemeeste	Mär = Märjamaa	TMr = Tartu-Maarja
Iis = Iisaku		Tor = Tori
Jaa = Jaani (Saaremaa)	Nai = Naissaare	Tpa = Tapa linn
JJn = Järva-Jaani	Nat = Narva jõe tagune ala	Tri = Türi linn
JMd = Järva-Madise	Nis = Nissi	Trm = Torma
Juu = Juuru	Nmm = Nõmme	Trt = Tartu linn
Jõe = Jõelähtme	Noa = Noarootsi	Trv = Tartvaste
Jõh = Jõhvi	Nrv = Narva linn	Tva = Tõrva linn
Jä = Järvamaa	Nõo = Nõo	Tõs = Tõstamaa
Jäm = Jämaja		Tür = Türi khk.
Jür = Jüri	Öte = Otepää	Urv = Urvaste
Kaa = Kaarm	Pai = Paide khk.	Va = Valgamaa
Kad = Kadriina	Pal = Palamuse	Vai = Vaivara
Kam = Kambja	Pde = Paide linn	Var = Varbla
Kan = Kanepi	Pee = Peetri	Vas = Vastseliina
Kei = Keila	Pha = Püha	Vi = Virumaa
Khk = Kihelkonna	Phi = Pühalepa	Vig = Vigala
Khn = Kihnu	Pil = Piiistvere	Vii = Viljandi khk.
Kir = Kirbla	PJg = Pärnu-Jaagupi	VJg = Viru-Jaagupi
KJn = Kolga-Jaani	Pld = Paldiski	VI = Viljandimaa
Kod = Kodavere	Pit = Põltsamaa	Vlg = Valga linn
Koe = Koeru	Piv = Põiva	VII = Valjala
Koi = Koiva jõe äärsed eestlased [end. Alu(liina)]	Prn = Pärnu linn	VIn = Viljandi linn
	Pst = Paistu	VMr = Väike-Maarja
Kos = Kose	Pts = Petseri	VNg = Viru-Nigula
Kra = Kraasna	Puh = Puhja	Vor = Vormsi
Kre = Kuressaare linn	Pä = Pärnumaa	Vru = Võru linn
Krj = Karja	Pär = Pärnu khk.	Võ = Võrumaa
Krk = Karksi	Põi = Põide	Võn = Võnnu
Krl = Karula		Vän = Väandra
Kse = Karuse	Rak = Rakvere khk.	
	Ran = Rannu	Äks = Äksi

EESTI KEEL

(Akad. Emakeele Seltsi ajakiri, XV aastakäik, 1936)

ilmub aasta kohta kuus numbrit, à 32 lk., kokku 192 lk. Ilmumise tähtaajad: kevadsemestril märts, aprill, mai, sügispoolaastal okt., nov., detš.; kaksiknumbri korral teise numbriga tähtaeg.

Tellimise hind aastaks sisemaale 2 kr., välismaale 2 kr. 50 s., pooleks aastaks sisemaale 1 kr. Üksiknumbri hind 35 s., kaksiknumber 70 s. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja linnades suuremad raamatukauplused. Üksikuid numbreid on müügil Tallinnas Tall. E. Kirj. Üh. „Päevalehe“, Tartus O/Ü. „Noor-Eesti“ ja Akad. Kooperatiivi raamatukaupluses. Viimases ka talitus (Tartu, Ülikooli 15, tel. 63).

Varem ad aastakäigud:

- I—IV aastak., 1922—1925, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. — s.
V—VIII aastak., 1926—1929, à 256 lk.,
brošeeritud, hind à 3 kr. 20 s.
IX—XIV aastak., 1930—1935, à 192 lk.,
brošeeritud, hind à 2 kr. 50 s.

Ilmunud broš. aastakäikudelt raamatukogudele ja koolidele 15 %, Seltsi liikmeile 20 % hinnaalandust. Saada Noor-Eesti raamatukauplusest.

Uued erisoodustused:

„Eesti Keele“ 1936. aastakäigu tellijaile annab AES võimaluse saada EK neljast esimesest aastakäigust vabal valikul kaks tasuta (saatekulude vastu), peale selle osta viiet ja kuuet aastakäiku poole hinnaga, s. o. à 1 kr. 60 s. Kirjalikult soovi avaldades ning raha ette saates — talituse kaudu (Akad. Kooperatiiv), isiklikult (tellimiskviitungi ettenäitamisel) — otse Noor-Eestilt. Soomeesti sõnaraamatult (vt. EK eelm. nr-i kaane siseküljel), saavad EK tellijad 20 % hinnaalandust — Akadeemilisest Kooperatiivist.

EESTI KEEL

kui ainuke keeleline ajakiri Eestis

taotleb kahesuguseid sihte: 1) avaldada teaduslikke uurimusi eesti keele ning sugukeelte alalt, käsitledes ka üldkeeleteaduse probleeme, ja 2) võimalust mööda rahuldada tarvet puhtõigekeelsusliku ajakirja järele.

EESTI KEELES

leiavad käsitlemist õigekeelsuse ning tegeliku keele korralduse küsimused. EK-s avaldatakse Akad. Emakeele Seltsi juhatuse ja E. Kirj. Seltsi Keeletoimkonna keelelisi otsuseid ning reegleid. Eriti sagedasti käsitletakse koha- ning isikunimedede kirjutusviisi.

EESTI KEELES

ilmub tarvidust mööda keelelise kirjanduse, eriti tegelikku tarvitusse minevate teoste (käsi- ning õpiraamatute) arvustusi, murdetekste, ülevaateid tööaladelt jne.

Toimetus: Tartu, Vabriku 5—4. Tel. 2-81 (peatoimetaja).

HIND 35 SENTI.